

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rudolfinum svědkem monarchie, republiky a protektorátu
Rudolfinum, the witness of the monarchy, the republic and the protectorate

Liliana Mašiková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Rudolfinum svědkem monarchie, republiky a protektorátu* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Františkových Lázních dne 16. dubna 2023

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. za to, že se ujal vedení mé práce a poskytl mi cenné rady a podněty, jež přispěly k jejímu vzniku. Mé poděkování patří také Natálii Bernasové za profesionálně odvedenou korekturu. V neposlední řadě bych ráda poděkovala členům své rodiny za trpělivost a podporu, kterou mi během psaní práce poskytli.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá historií budovy Rudolfinum a zároveň institucí, které v ní sídlily, a to v době od prvotních plánů České spořitelny o postavení této víceúčelové budovy až do roku 1945. Hlavním cílem je ukázat, jak se měnila jeho funkce napříč lety, během kterých se třikrát změnilo státní zřízení, což mělo na Rudolfinum přímý dopad. Práce se opírá jak o odbornou literaturu vztahující se k samotné budově, historii institucí či k osobnostem, jež jsou s Rudolfinem spjaty, tak o archiválie uložené v Národním archivu, Archivu Poslanecké sněmovny či o dobový tisk. K dosažení zmíněného cíle je využita metoda kompilace, díky níž je v práci zachyceno to nejdůležitější, co se v Domě umělců v dané době stalo, jedná se o informace, které jsou jinak roztroušeny v nespočtu publikací, které jsou mnohdy těžko dostupné. V práci je věnována pozornost okolnostem vedoucím k zahájení stavby; architektuře budovy i architektům, kteří za ní stojí; vyřešení palčivé situace ohledně absence vhodné reprezentativní budovy pro parlament; dění v Rudolfinu za časů republiky; opětovné přestavbě na koncertní síň a dění v Rudolfinu za dob protektorátu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rudolfinum, Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění, Pražská konzervatoř, poslanecká sněmovna, koncertní síň, Josef Zítek, Josef Schulz, Antonín Engel

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on the Rudolfinum building (and the institutions that were located in it) in period from the original plans of the Česká spořitelna to built this multi-purpose building until year 1945. The main goal is to describe how its function changed over the years, during which the political system changed three times, which had a direct impact on the Rudolfinum. The thesis builds on technical literature related to the building itself, the history of the institutions or personalities associated with the Rudolfinum, as well as archive materials from Národní archiv, Archiv Poslanecké sněmovny or contemporary newspapers. To achieve the required goal, the compilation method is used. Thanks to the method of compilation the most important events that took place in the Rudolfinum during that period of time are presented in this thesis. These introduced informations are otherwise scattered in various literature, which is frequently difficult to access. The thesis focuses on the circumstances contributing towards the commencement of the construction; the architecture of the building and its architects; the resolution of the acute situation related to the lack of appropriate representative building for the parliament; the occurrences in the Rudolfinum all through the period of the republic; the repeated rebuilding into the concert hall and the events in the Rudolfinum in the course of the protectorate era.

KEYWORDS

Rudolfinum, the Gallery of the Society of Patriotic Friends of Arts, the Prague Conservatory, the Chamber of Deputies, a concert hall, Josef Zítek, Josef Schulz, Antonín Engel

Obsah

Úvod	7
1 Cesta k Domu umělců	9
1.1 Od záměru k realizaci	9
1.2 Dvojice architektů.....	12
1.2.1 Josef Zítek	12
1.2.2 Josef Schulz	14
1.3 Architektura	16
2 Rudolfinum svědkem monarchie	20
2.1 Slavnostní otevření	20
2.2 Všechny instituce pod jednou střechou	21
2.2.1 Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění	21
2.2.2 Uměleckoprůmyslové muzeum	24
2.2.3 Pražská konzervatoř.....	25
2.2.4 Česká filharmonie.....	27
3 Rudolfinum svědkem republiky	29
3.1 Architektonické úpravy	30
3.2 Události z doby republiky	32
4 Rudolfinum svědkem protektorátu	35
4.1 Funkční a umělecká rehabilitace	35
4.1.1 Architektonické úpravy	35
4.1.2 Provádějící architekt – Antonín Engel	36
4.2 Události z let 1939–1945.....	38
Závěr.....	41
Seznam použitých informačních zdrojů	44

Literatura	44
Internetové zdroje	46

Úvod

Monumentální budovu Rudolfinu najdeme na adrese Alšovo nábřeží 79/12, stojí tam již 138 let a za tu dobu byla svědkem mnoha událostí. Dějiny se utvářely kolem ní, na prostranství před ní i uvnitř ní samotné. Byla to právě stavba Rudolfinu, která ve své době udala tón, jakým směrem se má ubírat úprava vltavského nábřeží. Vedle Národního divadla a Národního muzea se jedná o nejvýznamnější novorenesanční budovu v Praze, což potvrzuje také skutečnost, že je chráněna jako národní kulturní památka i jako světové dědictví UNESCO, jelikož spadá do historického centra Prahy, které je na seznamu zapsáno.

Všechny výše zmíněné údaje, ačkoliv jsou pravdivé, jsou jen obecné a povrchní, takové, které by bylo možné říci o spoustě památek na celém světě – byly postaveny tam a tehdy, v určitém slohu a je o ně pečováno. Cílem této práce proto bude podhalit o Rudolfinu ty informace, které nejsou známy široké veřejnosti, ty informace, které se skrývají na stránkách knih, v archivech či na stránkách dobového tisku.

V rámci své bakalářské práce bych ráda pomocí metody kompilace za využití odborné literatury (sborníků i monografií, které byly k jednotlivým částem Rudolfinu či osobnostem s ním spjatými sepsány) a pramenů v podobě archiválií z Národního archivu či dobového tisku vytvořila ucelený přehled historie budovy Rudolfinu a zároveň i institucí, jež v ní sídlily. Z důvodu omezeného doporučeného rozsahu se bude práce soustředit pouze na časový úsek vymezený již jejím názvem – pozornost bude soustředěna na vývoj v rozmezí let 1872–1945. Práce má především poukázat na to, jakým způsobem se během let od otevření budovy do konce druhé světové války měnily funkce, které mělo Rudolfinum plnit.

Nebylo by však žádné stavby, nebýt lidí, kteří ji navrhli, vyprojektovali či případně zrekonstruovali. Zaměřím se proto i na ně. Formou stručného biografického nástinu přiblížím životy a tvorbu tří nejvýznamnějších architektů, kteří se v daném časovém rozmezí zasloužili o stavbu či zrekonstruování tohoto pražského chrámu umění.

Práce bude rozčleněna do čtyř velkých kapitol, které jsou předznamenány již jejím názvem. V první kapitole budou zachyceny jak okolnosti, jež vedly ke zbudování do té doby chybějícího stánku kultury, tak i detaily architektonického provedení stavby a spolu s tím i informace o provádějících architektech. Druhá kapitola se zaměří na způsob využívání

budovy za dob monarchie. Třetí kapitola poukáže na složitý osud budovy, která byla vybrána za sídlo dolní komory parlamentu, a jejíž dosavadní nájemníci se tak museli podřídit vyšším zájmům. Poslední, čtvrtá kapitola se bude následně zabývat dobou protektorátu, kdy bylo nutné, aby se Rudolfinum přizpůsobilo jiným státním zájmům, což vedlo k jeho přestavbě, která bude v kapitole zaznamenána, a to spolu s medailonkem jejího hlavního představitele.

1 Cesta k Domu umělců

1.1 Od záměru k realizaci

Myšlenka na výstavbu Domu umělců s konečnou platností pojmenovaného jako Rudolfinum se zrodila v útrokách České spořitelny, prvního peněžního ústavu v českých zemích. Plán vznikl několik málo let před tím, než měla ona instituce oslavit padesátileté výročí svého vzniku, jenž datujeme do roku 1825. Někdejší ředitel České spořitelny JUDr. Wenzel rytíř Worowka se tehdy v rámci oslav kulatého výročí rozhodl pro velký mecenášský počín, pro podporu umění, „protože právě umění je společným statkem všech vzdělaných“¹. A tak nechala Česká spořitelna „sobě pro slávu, umění ke cti, městu na ozdobu“² vystavět Rudolfinum, víceúčelovou budovu, která měla pod jednou střechou poskytnout důstojný prostor institucím jak výtvarného, tak i hudebního zaměření. Konkrétně mělo Rudolfinum obsáhnout koncertní sál, obrazovou galerii, malířskou akademii, konzervatoř i uměleckoprůmyslové muzeum.³

K definitivnímu rozhodnutí ohledně výstavby Domu umělců došlo 12. května 1872 na zasedání valné hromady České spořitelny. Zároveň byl tehdy projektu přiřčen rozpočet ve výši půl milionu zlatých.⁴ V listopadu onoho roku poté dalo ke stavbě souhlas i ministerstvo vnitra. Ve chvíli, kdy realizaci projektu již nic nebránilo, obrátili se investoři na konečné uživatele stavby, aby zjistili jejich požadavky, které byly následující: Jednota pro zvelebení hudby požadovala sál s kapacitou alespoň tisíc dvě stě diváků, malý cvičební sál a také dvanáct učeben pro konzervatoř, Společnost vlasteneckých přátel umění poté přišla s požadavky na prostory pro malířskou akademii, prostory pro dočasné výstavy i pro stálou expozici.⁵

V další fázi projektu nadešel čas na hledání vhodné parcely. Nakonec se Česká spořitelna rozhodla pro pozemek na Rejdišti, tedy na pravém břehu řeky Vltavy, při západním ústí Kaprovy ulice, tehdejší komunikační tepny ze Starého města směrem

---

¹ VYBÍRAL, Jindřich. Koncepce, soutěž a výstavba Rudolfinum. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 69.

² VYBÍRAL, Jindřich. *Česká architektura na prahu moderní doby: devatenáct esejí o devatenáctém století*. Praha 2002. s. 134.

³ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítka a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 88.

⁴ VYBÍRAL, Jindřich. Koncepce, soutěž a výstavba Rudolfinum. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 72.

⁵ Tamtéž, s. 73.

na Malou Stranu. Ačkoliv se jednalo o místo do té doby poněkud neupravené, historicky sloužící jako skladiště dříví či káznice, s postupem času, kdy docházelo k úpravám nábřeží, se tato volba ukázala jako velmi prozíravý a správný krok – právě poloha Rudolfinum byla za první republiky jedním z rozhodujících motivů, proč byla stavba zvolena sídlem parlamentu. K odkupu pozemku o celkové výměře 1393 čtverečních sáhů došlo v červnu roku 1873, Česká spořitelna tehdy pražské obci zaplatila 139 317 zlatých.⁶

Dále muselo nutně následovat hledání vhodného architekta. Za tímto účelem byla vypsána soutěž, do níž byli na radu Rudolfa Eitelbergera von Edelberg, olomouckého rodáka, předního teoretika historismu a profesora vídeňské univerzity, pozváni slavní architekti habsburského mocnářství. Jmenovitě šlo o Josefa Zítka, Josefa Schulze, Antonína Barvitia, Vojtěcha Ignáce Ullmanna a Josefa Benischka, jakožto zástupce českých architektů, a dále Viktora Luntze, Ottu Thienemanna, Alexandera von Wiellemanse, Georga Niemann a Maurice Köchlin, architektů vídeňské. Všichni výše jmenovaní se poté do soutěže přihlásili, avšak architekt Köchlin nakonec nedodal svůj návrh včas a Josef Zítek spolu s Josefem Schulzem se rozhodli pro návrh společný, ve výsledku tedy bylo odborné porotě předloženo jen osm architektonických návrhů. Odborná porota složená z nejvýznamnějších vídeňských architektů, jakými byli Gottfried Semper, Theophil Hansen, Heinrich von Ferstel, Karl von Hasenauer a Friedrich von Schmidt, ovšem žádný z předložených návrhů k realizaci nedoporučila. Žádný z návrhů údajně nebyl natolik podařený, aby mohl být zrealizován bez větších zásahů a nutnosti navýšení rozpočtu, jen návrh pánů Zítka a Schulze dosáhl uznání. Nicméně ředitel České spořitelny JUDr. Worowka vzal toto vyjádření uznání v potaz a prohlásil návrh za vítězný. Vybraní architekti byli proto v říjnu roku 1874 pověřeni přepracováním návrhu do finální podoby.⁷

Následně se dvojice architektů v prosinci roku 1874 vydala pro inspiraci na studijní cestu po Německu, Francii, Belgii a Anglii. Zároveň architekti Ullmann a Barvitiu napadli výsledky soutěže, resp. její faktické anulování a přidělení projektu Josefu Zítkovi a Josefu Schulzovi. Učinili tak prostřednictvím německého listu *Politik*, v němž zveřejnili svůj článek, ve kterém kritizovali fakt, že autoři vítězného projektu nesplnili zadané podmínky

---

⁶ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 19.

⁷ Tamtéž, s. 21–23.

soutěže, a zároveň se také ohrazovali proti výroku ředitelství České spořitelny, že návrh Zítka a Schulze nechal jejich projekt po stránce účelové i architektonické daleko za sebou. Nebylo jim to však nic platné, neboť článek vyšel až několik dní poté, co valná hromada České spořitelny 9. června 1875 definitivně přijala plány Josefa Zítka a Josefa Schulze.⁸

O necelý rok později, 1. května 1876, byla stavba povolena i magistrátem hlavního města.⁹ Bez větších průtahů se s její realizací začalo 23. června onoho roku. Stavbyvedoucím se stal architekt Josef Werich a post řídicího stavitelských prací postupně obsadili Jan Bělský, pánové Martin, Havel a Pavikovský a konečně architekt Quido Bělský. Rozhodujícím orgánem byla ustanovena stavební Comité složená z pánů Ulmanna, Urbana a Dotzauera.¹⁰

Ačkoliv stavbu neprovázely žádné veliké katastrofy či problémy s nedostatkem financí, nedá se tvrdit, že by práce probíhaly zcela bez komplikací, tak tomu nebylo. Problémy nastaly již při pokládání základů, kdy se vyskytly potíže s odvodňováním pozemku a kvůli stále prosakující vodě musely být použity výkonnější čerpadla a následně speciální beton, a dále také při stavbě střechy, u které bylo nutné změnit materiál její konstrukce. Kvůli všem nastalým komplikacím došlo jak k navýšení potřebného rozpočtu na dva miliony zlatých, tak k prodloužení délky trvání stavby, která se z původně plánovaných čtyř let protáhla na celý dvojnásobek. Ke kolaudaci stavby tudíž došlo až v červenci roku 1884 a k jejímu vysvěcení dómským proboštem od sv. Víta, Adolfem Würfelem, o pár měsíců později, 16. září. V celkovém součtu tedy od prvotní myšlenky až k samotnému otevření uplynulo celých třináct let.¹¹

---

⁸ Tamtéž, s. 27.

⁹ VYBÍRAL, Jindřich. Koncepce, soutěž a výstavba Rudolfinu. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 92.

¹⁰ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 31.

¹¹ VYBÍRAL, Jindřich. Koncepce, soutěž a výstavba Rudolfinu. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 94.

1.2 Dvojice architektů

Vymezit podíl architekta Zítka, či Schulze na této budově je nemožné. Jejich spolupráce byla dokonalá a každý z nich do ní vložil to nejlepší, co mohl. Jeden byl větším a uznávaným umělcem a druhý lepším organizátorem a technikem. Jeden, bez schopností druhého, by sám tak dokonalou stavbu jakou je Rudolfinum vytvořit nedokázal.¹²

1.2.1 Josef Zítek

Josef Zítek přišel na svět v pražském Karlíně 4. dubna 1832 jako pohrobek, poněvadž jeho otec zemřel několik měsíců před jeho narozením na cholera. Ačkoliv vyrůstal v chudých poměrech, byl poslán na studia, ta však hradil dr. Pinkas, matčin zaměstnavatel.¹³ Po základní škole Zítek nejprve dva roky docházel na stavovskou reálku, po níž od roku 1848 navštěvoval po dobu tří let pražskou polytechniku, obor pozemního stavitelství. Protože však polytechnika v Praze nedosahovala té nejlepší úrovně, trpěla nedostatkem profesorů-architektů, přesunul se Zítek po jejím dokončení s výborným prospěchem po vzoru Ullmanna či Barvitia na polytechniku do Vídně, kde si zároveň zapsal i studium výtvarného umění na Akademii výtvarného umění. Z potřeby doplnit si i vzdělání praktické, vyučil se o letních prázdninách zednickému řemeslu. Školská léta pro něho skončila rokem 1855, kdy obdržel svůj výuční list. Již krátce po studiích, roku 1857, rozpracoval projekt velkého farního kostela ve Vídni, za který v hlavním městě monarchie obdržel cenu na výstavě Akademie výtvarných umění.¹⁴ V následujícím roce dále setrval ve Vídni, kde získal spolupráci v ateliéru profesorů van der Nüll a Siccardsburga na soutěžních návrzích pro budovy České spořitelny, vídeňské univerzity a burzy. O rok později díky získanému stipendiu odjel na téměř čtyřletou studijní cestu do Itálie, tzv. Římskou cestu, během které prohloubil svůj zájem o renesanční stavby, což zapříčinilo jeho umělecký obrat od novogotiky k novorenesanci a předznamenalo to směřování jeho díla na celý život.¹⁵ Díky dalšímu stipendiu se podíval do Belgie, Francie a Německa, kde poté na delší čas zakotvil a ujal se zde práce na projektu muzea ve Výmaru. Během pobytu v Německu

---

¹² BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 17.

¹³ Tamtéž, s. 5.

¹⁴ KRTOLOVÁ, Eva. *Architekt Josef Zítek*. Praha 1954. s. 9.

¹⁵ KUBIČEK, Alois. *Josef Zítek*. Praha 1947. s. 8.

mu byla nabídnuta pozice profesora na drážďanské univerzitě, Zítek se však nakonec vrátil do své rodné vlasti, aby se 17. listopadu 1864 stal vůbec prvním profesorem architektury na pražské polytechnice.¹⁶ Na zmíněné škole udělal architekt velkou kariéru, celkem devětkrát zastával post děkana oboru architektury a dvakrát byl zvolen rektorem pražské německé techniky, na níž vyučoval od roku 1868, když mu po rozdělení polytechniky na českou a německou nebylo umožněno ucházet se o post profesora architektury na té české. Souhrnem o něm lze říci, že jako pedagog se zasloužil o založení architektonického oboru na pražské polytechnice a vychoval celou řadu našich předních architektů.¹⁷

Jestliže odhlédneme od Zítkovy akademické činnosti, a naopak se podíváme na tu praktickou, uvidíme, že i v tomto směru po sobě zanechal nerasmazatelné stopy. Po dvouletém působení v Praze se roku 1866 stal vítězem soutěže na návrh stavby Národního divadla, jeho životního díla, jemuž ve výsledku věnoval šestnáct let svého života. Na soutěžních plánech pracoval právě tehdy, když se nedaleko Prahy, u Hradce Králové, odehrávala nejkrvavější bitva prusko-rakouské války. Když však 12. srpna 1881 došlo k požáru divadla a následně mělo dojít k jeho opravě, práce se kvůli řadě konfliktů raději vzdal. Někteří členové Sboru pro zřízení Národního divadla se dokonce nechali slyšet, že katastrofické rozšíření požáru způsobila nedbalost v projektu, čímž v podstatě svalili vinu právě na Zítka.¹⁸ Oprava divadla byla nakonec svěřena do rukou architekta Schulze a Zítek se do Zlaté kapličky podíval až na sklonku svého života, roku 1908, při příležitosti dvacátého pátého výročí jejího otevření.¹⁹

V momentě, kdy se od Zítka začali lidé odvracet, ať už to bylo kvůli sporům ohledně Národního divadla anebo kvůli tomu, že si v této turbulentní nacionalismem prosycené době vzal za manželku Němku Bertu Lippertovou, stáhl se do ústraní na zámek v Lčovicích, který vyženil. Nadále již nevytvářel vlastní návrhy, pouze posuzoval ty, které se mu dostaly do rukou jako členovi nejrůznějších komisí. Dále byl také členem ředitelství dostavby katedrály sv. Víta, komise pro úpravu Karlštejna a samozřejmě stále přednášel na pražské

---

¹⁶ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁸ Tamtéž, s. 13.

¹⁹ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Josef Zítek: Národní divadlo a jeho tvůrce*. Praha 1983. s. 367.

polytechnice, a to až do roku 1903, kdy oficiálně odešel do důchodu.²⁰ O pět let později jej tehdejší císař František Josef I. u příležitosti šedesátého panovnického jubilea povýšil bez taxy do šlechtického stavu, sám Zítek však o vydání listiny, která by toho byla důkazem, nikdy nezažádal, učinila tak až jeho manželka Berta po jeho smrti.²¹ Architekt zemřel 2. srpna 1909 ve věku 77 let. Zanechal tu po sobě taková velkolepá díla, jakými jsou Národní divadlo, Rudolfinum a karlovarská Mlýnská kolonáda.

1.2.2 Josef Schulz

Zítkův o osm let mladší kolega a žák, Josef Schulz, se narodil jako prvorozený syn manželů Schulzových dne 11. dubna 1840 v Praze na Malé Straně. I přes nedostatek peněz bylo Schulzovi umožněno studovat. Povinná školní docházka pro něj začala roku 1846, v následujících pěti letech navštěvoval základní školu na Malé Straně, od roku 1851 přešel na reálku, na kterou plynule navázal studiem na pražské polytechnice od roku 1857. O čtyři roky později již jako absolvent polytechniky pokračoval ve studiu na Akademii výtvarných umění ve Vídni. Již během studií obdržel své první ocenění, Fügerovu cenu Akademie, a to za práce během studijního roku 1863/64. Právě během studií ve Vídni došlo také k setkání Josefa Schulze s Josefem Zítkem, kterému asistoval u výkresů pro výmarské muzeum. Architekti zůstali i nadále v kontaktu a když byl Zítek jmenován profesorem pražské polytechniky, požádal Schulze, aby nastoupil na polytechniku jako asistent. Asistentura sestávala ze dvou dvouletých funkčních období, která tak pro Schulze skončila roku 1868. Během tohoto období mohl jako asistent nahlédnout i na projekt Národního divadla. Na polytechnice si vybudoval pověst pracovitého architekta s nadějnou budoucností, což mu ve spojitosti s faktem, že ovládal němčinu, angličtinu, italštinu i francouzštinu zajistilo vyslání na šestinedělní cestu do Paříže na Světovou výstavu jako pozorovatele v oboru stavitelství. Později mu bylo za skvělé studijní výsledky uděleno ministerské cestovní stipendium 600 zlatých na jednoletou cestu po Itálii, kterou si však Schulz ještě následně prodloužil. Tato italská cesta byla pro Schulze stejně zlomová jako pro Zítka jeho cesta po Apeninském poloostrově. Zítek tehdy od novogotiky přesměřoval

---

²⁰ Tamtéž, s. 366.

²¹ ŽUPANIČ, Jan. Zítek. *Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.novanobilitas.eu/rod/zitek>.

svůj zájem k novorenesanci a Schulz se nyní odklonil od romantismu, aby také inklinoval k novorenesanci. Po návratu do vlasti se stal jak členem spolku architektů a inženýrů Království českého, tak členem Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách. Když roku 1873 Vídeň hostila 5. Světovou výstavu, Schulz patřil mezi úspěšné vystavovatele, za svůj návrh polychromie chrámu sv. Víta byl oceněn medailí za umění.²²

Stejně jako jeho starší kolega Zítek, měl i Schulz nadání předávat své znalosti dál, proto se i on začal věnovat pedagogice. Nejdříve se uplatnil jako učitel odborného kreslení na zlatnické škole v Praze, kde působil od roku 1874 až do jejího zrušení v roce 1885. Ve stejném časovém rozmezí také pracoval na stavbě Rudolfinu. Další pedagogickou činnost rozvíjel od roku 1877, kdy nejprve nastoupil na uvolněné místo profesora architektury na české polytechnice po zesnulém Josefu Niklasovi, načež byl o rok později jmenován řádným profesorem pozemního stavitelství. Do budoucna zastával taktéž funkci děkana, a to hned čtyřikrát. Současně převzal po kolegovi Zítkovi rekonstrukci požárem poničeného Národního divadla. Na projektu pracoval od 1. dubna 1882 a dovedl jej do zdárného konce, tedy až ke slavnostnímu znovuotevření 18. listopadu 1883, za což byl o rok později císařem oceněn řádem Františka Josefa.²³ I v roce následujícím se Schulzovi dařilo, se svým návrhem „Pro Patria“ zvítězil v soutěži na zbudování Národního muzea. V dalších letech poté pracoval například na nové budově Uměleckoprůmyslového muzea, kam se instituce v roce 1900 přestěhovala z Rudolfinu. Z roku 1900 také pochází Schulzův poslední dochovaný architektonický projekt, nadále se architekt aktivní projektantské činnosti již nevěnoval.²⁴

Zpětně bývá Josef Schulz hodnocen jako velký konzervativce, ať už ve vztahu k architektuře či čemukoliv jinému. Byl proti všemu novému, co tehdejší doba přinášela, stal se proto terčem kritiky z řad svých studentů. Naopak se mu však dostávalo uznání od představitelů monarchie, kteří ho jmenovali členem umělecké rady ministerstva kultu a vyučování ve Vídni. V pozdějším věku byl dokonce císařem jmenován dvorním radou za celoživotní zásluhy a později jím byl vyznamenán řádem Železné koruny. Schulzův konzervatismus lze mj. dobře vidět na jeho aktu, kdy těsně před ukončením své aktivní

---

²² NOLL, Jindřich. *Josef Schulz: 1840-1917: Dům umělců Rudolfinum, červenec – září 1992*. Praha 1992. s. 11–20.

²³ Tamtéž, s. 13.

²⁴ Tamtéž, s. 11–20.

činnosti v roce 1911 daroval škole 5 000 K určených na exkurzní stipendia pro studenty architektury, ovšem s podmínkou, že peníze nesmí být poskytnuty studentům, kteří jsou zastánci tzv. moderny.²⁵

Architekt Josef Schulz zemřel 15. července 1917 ve Špindlerově Mlýně, pochován byl do hrobky na Vyšehradském hřbitově. Schulzova smrt přitom neznamenal jen odchod velikého umělce, předznamenala také konec éry novorenesance – slohu, v jehož duchu dal architekt vzniknout monumentálním a známým stavbám jako Národní či Umělecko-průmyslové muzeum, a zároveň mu byl věrný, když pracoval na menších projektech, jakými byly návrhy činžovních domů, obnova sgrafit Schwarzenberského paláce na Hradčanech či doplnění architektonického řešení Gröbeho vily.²⁶

1.3 Architektura

Architektům se podařilo docílit monumentální, ale přesto elegantní novorenesanční stavby, která svým vzezřením zapadá do charakteru místa, na kterém byla postavena. Rudolfinum je zároveň hlavním „point de vue“ ve svém okolí, zároveň však také krásně splňuje účel kulisy při pohledu na hradčanskou akropoli.²⁷

Jelikož byli autoři projektu věrni Semperovu učení, které říká, že architektura má vycházet z účelnosti a že má být pravdivá, tj. že má navenek vyjadřovat svůj vnitřek, tvoří budovu Rudolfína dva samostatné celky, přičemž u jižního celku může i nezasvěcený obdivovatel pozorovat skutečnost, že amfiteatrální uspořádání hlediště hudebního sálu dalo vzniknout pravdivému zevnímu obrysu, a je proto zřejmé, že právě jižní budova s průčelím směřujícím na dnešní Palachovo náměstí je zasvěceno hudbě, zatímco severní budova čtvercového půdorysu s průčelím ve směru k vltavskému nábřeží je zasvěcena výtvarnému umění. Průčelí koncertní části se zvýšeným bosovaným přízemím je od dalších pater oddělené kordonovou římsou, fasáda rozčleněna jónskými sloupy a zakončena balustrádou

---

²⁵ Tamtéž, s. 14.

²⁶ POCHE, Emanuel et al. *Praha národního probuzení (čtvero knih o Praze): architektura, sochařství, malířství, užité umění*. Praha 1980. s. 164–173.

²⁷ LÍBAL, Dobroslav a MUK, Jan. *Staré Město pražské: architektonický a urbanistický vývoj*. Praha 1996. s. 453.

zdobenou vázami a plastikami významných hudebníků. Shodnou výzdobu fasády architekti použili i na galerijní část budovy, čímž obě části vizuálně sjednotili.²⁸

Při stavbě byla věnována náležitá pozornost oběma zmíněným průčelím, dostalo se jim velkolepé sochařské dekorace. Vstup do budovy z dnešního Palachova náměstí zdobí sochy dvou sedících ženských postav, jež mají symbolizovat církevní a světskou hudbu, čímž se návštěvníkovi dává na vědomí, že vstupuje do pavilonu hudby. U vchodu z vltavského nábřeží najdeme naopak sfingy, které mají odkazovat na starší historii výtvarného umění, je proto zřejmé, že se jedná o vchod do části galerijní. Třetí dvojice soch se poté nachází u vstupu z ulice 17. listopadu a jedná se o dvojici lvů. Lvi jakožto ztělesnění moci stojí právě u tohoto vchodu, poněvadž se v době dřívější jednalo o kočárové nástupiště pro nejvzácnější hosty. Autory šestice soch byli Antonín Wagner a Bohuslav Schnirch, kteří se mimo jiné osvědčili již při stavbě Národního divadla.²⁹

Další figurální výzdoba, snad ještě zajímavější, je k vidění na atice, a to po obvodu celé stavby. Jedná se o sérii soch evropských mistrů jak hudebního, tak výtvarného umění, kteří se svou tvorbou zapsali do historie. Z logiky věci jsou podobizny situovány dle toho, zda se jedná o představitele výtvarného umění, v takovém případě je mistrova podobizna k nalezení na střeše severní budovy, v opačném případě, jedná-li se o představitele hudebního umění, můžeme ho spatřit na atice nad budovou jižní. Jižní část proto zdobí sochy ztvárňující následující umělce: Cherubini, Auber, Händl, Mozart, Beethoven, Bach, Gluck, Hayden, Vittorio, Josquin de Près, Orlando di Lasso, Palestrina, Schubert, Weber, Mendelssohn a Schumann. Atika severní části je ozdobena sochami následujících osob: Lucca della Robbia, Bramante, Masacio, Donatello, Brunelleschi, Ghirlandajo, Phidias, Apelles, Iktinos, Praxiteles, Sansovino, Cellini, Raffael, Michal Angelo, Leonardo da Vinci a Paolo Veronese.³⁰

Realizace podoby atiky však dodnes vzbuzuje řadu otázek. *Proč mezi hudebními velikány stojí i osobnosti 19. století, zatímco výtvarníci a jim podobní umělci daného století tam své zastoupení nemají? Jak to, že na hudební polovině chybí zastoupení mistrů barokní*

---

²⁸ *Historie: Architektura od pánů Zítka a Schulze* [online]. 2022 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

²⁹ PRAHL, Roman. Umělecká výzdoba – okrasa i politikum. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 162.

³⁰ ENGEL, Antonín. *Rudolfinum*. Praha 1942–1943. s. 108, 112.

éry Čech? Jak je možné, že i přesto, že se na atice severní budovy nacházejí malíři, sochaři i architekti, podobizna Albrechta Dürera chybí? Nabízí se celkem jednoduchá a pro inkriminovanou dobu poměrně častá odpověď, a to sice, že autority rozhodující o sestavě výzdoby se rozhodly čelit nežádoucím veřejným sporům tím, že omezí výběr géníů výtvarného umění se silnou nacionální konotací.³¹ A nacionální podtext lze spatřovat i v rozhořčení široké veřejnosti ze skutečnosti, že z celkových dvaadvaceti sochařů byla pouze jedna třetina zúčastněných z Čech, jednalo se o Tomáše Seidana, Ludvíka Šimka, Jindřicha Čapka, Bernarda Seelinga, Bohuslava Schnircha a Ottu Mentzela.³²

Oproti chudé výzdobě exteriéru stojí bohatší, avšak stále střídmá, výzdoba interiéru, jejíž nejrozsáhlejší součástí je drobná ornamentální výmalba rozprostírající se jak po stěnách, tak i po stropěch budovy. Autorem oné dekorace byl Pietro Isella, tehdy nejproslulejší ornamentalista v celé monarchii. Isella zvolil náměty a motivy, jež symbolizují a odkazují na účel, kterému má Rudolfinum sloužit, na stěnách proto můžeme spatřit atributy architektury, malířství, sochařství a zpěvu. Kromě toho jsou na několika místech k vidění i motivy včel a úlů, a to jak ve výmalbě, tak i v plastikách. Včely slouží k připomínce donátora celé stavby, České spořitelny, lze v nich vidět symboliku spořivosti a čínorodosti jako vlastností vedoucích k blahobytu, z něž vzkvétá velkodušnost a mecenášství, jehož skvělým důkazem je právě realizace Rudolfinu.³³

Za zdobnější lze s jistotou prohlásit budovu jižní. U budovy severní měli autoři na zřeteli, že má sloužit především jako výstavní prostory, bylo proto žádoucí, aby stěny nepoutaly příliš pozornosti a spíše daly vyniknout vystavovaným exponátům. Na budoucí účel bylo myšleno i při řešení otázky osvětlení, kdy při snaze přivést do útrob budovy co nejvíce denního světla architekti do plánů zakomponovali střešní okna a dvoranu nacházející se uprostřed obehnali arkádami, čímž ji propojili s dokola obíhající čtvercovou chodbou s velkými okny. Jedinou dominantu dvorany tvoří opulentní několikaramenné schodiště, které vede do horních pater s místnostmi určenými pro Obrazárnu a Uměleckoprůmyslové muzeum. Původně bylo však zamýšleno, že patro dvorany bude mnohem zdobnější a nápaditější. Na jeho výzdobu, resp. na freskovou výmalbu jeho stěn,

---

³¹ PRAHL, Roman. Umělecká výzdoba – okrasa i politikum. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 167.

³² Tamtéž, s. 167, 168.

³³ Tamtéž, s. 149.

kteře měly obsáhnout znázornění hudby, architektury a sochařství, malířství a umělecké řemeslo, a to hlavně jejich vývoj v Čechách, byla roku 1890 vypsána soutěž.³⁴ Nedošlo se však k žádnému výsledku, jelikož čeští sochaři Hynais, Brožík, Sochora, Vácha, Mucha a Marold bojkotovali přizvání umělců, kteří působili jinde než v Českých zemích tím, že se odmítli soutěže vůbec zúčastnit. Obdobná soutěž byla proto vyhlášena ještě dvakrát, nicméně ani po třetím pokusu, kdy soutěž alespoň znala svého vítěze, byl jím moravsko-vídeňský umělec Eduard Veith, nebylo přikročeno k dalším krokům, jež by projekt posunuly o něco blíže k realizaci. Dvorana tedy zůstala bez plánované ohromující výmalby a zdobí ji pouhé ornamenty.³⁵

Ornamentální výzdoba převládá i v sousední jižní budově a obecně lze říci, že interiér je chudý na uměleckou figurální výzdobu. Například hlavní hudební sál, dominantu této části, zdobí antická groteska. Sál čtvercového půdorysu s mírně prohnutou zadní stěnou ukrývá amfiteatrální hlediště, které je kolem dokola obklopené nízkou stěnou potaženou látkovou drapérií, nad níž se tyčí korintské sloupy obložené umělým mramorem, za nimiž se na vzniklém ochozu do výšky zvedá galerie. Monumentální sloupový řád se odvozuje od Gabrielova interiéru divadla ve Versailles.³⁶ V zadní části nad galerií je poté ještě umístěno pět oken, která jsou jediným zdrojem denního světla v celém sále. Naproti galerii, v čele sálu se nachází stupňovité orchestrální podium s estrádou pro zpěváky a také varhany, třískříňový nástroj dle návrhu architektů Zítka a Schulze, na zakázku vyrobený ve Frankfurtu nad Odrou W. Sauerem. Co se barevného schématu týče, za základní barevný tón byla zvolena rudě červená doplněná o šedou a zlatou.³⁷

---

³⁴ Tamtéž, s. 170.

³⁵ HULÍKOVÁ, Veronika. *Rudolfinum – příběh soutěže*. Praha 2014.

³⁶ POCHE, Emanuel et al. *Praha národního probuzení: (čtvero knih o Praze): [architektura], sochařství, malířství, užité umění*. Praha 1980. s. 164.

³⁷ JANÁK, Pavel. 70. Josef Zítka (1832–1909) a Jos. Schulz (*1840). Hudební síň v Rudolfině v Praze. In *Umělecké poklady Čech: sbírka významných děl výtvarného umění v Čechách od nejstarších dob do konce XIX. stol.* Praha 1913–1915. s. 48.

2 Rudolfinum svědkem monarchie

2.1 Slavnostní otevření

Nový pražský chrám umění se měl dle původních plánů slavnostně otevřít veřejnosti 24. ledna 1885, kvůli nemoci korunního prince Rudolfa byl však termín o čtrnáct dní posunut. Ačkoliv korunní princ následně opět oznámil, že se nebude moci zúčastnit ani v novém termínu, slavnost se nakonec odehrála ve stanovenou sobotu 7. února 1885. Otevření tehdy proběhlo za přítomnosti ředitele České spořitelny, JUDr. Wenzla rytíře Worowky, iniciátora výstavby, pánů architektů Zítka a Schulze a pražské honorace.³⁸

Událost započala v dopoledních hodinách v severní, tedy galerijní budově, kdy si všichni zúčastnění prošli výstavní prostory nejprve Uměleckoprůmyslového muzea a následně i Obrazárny. Vyvrcholením celého programu byl slavnostní koncert v dnešní Dvořákově síni, při němž nejprve zazněla národní hymna v podání prof. Förstera hrajícího na varhany, následovala ouvertura *K posvěcení domu* od L. van Beethovena v podání velkého orchestru hudební konzervatoře. Mezeru poté vyplnily T. Maltenova, dvorní pěvkyně z Drážďan, a A. Schlægerova, dvorní operní zpěvačka z Vídně. Následovalo vystoupení varhaníka A. Fischera, který přednesl *Toccatu* od S. Bacha a první větu ze *6. sonáty pro varhany* od F. Mendelssohna. Velký orchestr poté přidal Dvořákovu *Slovanskou rapsodii*. Další pauzy vyplnily výše zmíněné slečny pěvkyně písněmi od F. Schuberta, K. Brandla, R. Wagnera a R. Schumanna. Jako závěrečná skladba zaznělo *Halleluja z oratoria Mesiáš* od G. F. Händla.³⁹

O tak mimořádné události samozřejmě hned následujícího dne informovali i v tisku, a to jak v tom německém, tak i v českém, přičemž je možné zpozorovat, že čeští novináři byli vůči tomu, co viděli a vyposlechli o poznání kritičtější. Například v *Národních listech* vyšel poměrně podrobný článek o celém průběhu akce. Úvodní slova byla přívětivá, o Rudolfinu se zde píše jako o nádherné, monumentální a hrdé stavbě, která pojímá pěkně a moderně zařízenou galerii, a která dala hudební muse impozantní domov. Méně

---

³⁸ *Historie: Slavnostní otevření* [online]. 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

³⁹ VYBÍRAL, Jindřich. Koncepce, soutěž a výstavba Rudolfinu. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 100.

pozitivních slov však autor článku našel pro samotné slavnostní otevření: „Ráz koncertu a celé slavnosti vůbec? Přiznejmež se: byl ze tří čtvrtin německý...“ I další odstavce jsou prodchnuty zhrzeným nacionalismem: „Pohled na program koncertu vytrhnul nás z povznášející nálady. Byla to jména skladatelů, která se nás nemile dotknula. Kam poděli se proslulí umělci čeští, kam pověst města, jež slyňulo a slyne zejména slávou, již dobylo si na poli umění hudebního? Ano, matka zavrhuje dítky své, zavrhuje zlatá, nadšená srdce svých synů a volá cizince, aby ji okrášlili blýsknavými cetkami a pozlátkem! České slovo nezaznělo prostorami Rudolfiny v slavný den jeho otevření.“ A závěr článku již naprosto postrádá alespoň tu špetku optimismu, která byla k vidění na jeho začátku, autor se se čtenářem loučí těmito slovy: „Že jsme si jinak představovali slavnostní otevření Rudolfiny s větším respektováním domácího českého umění, k tomu se přiznáváme. Doufejme, že bylo to zklamání poslední.“⁴⁰

2.2 Všechny instituce pod jednou střechou

Zřízením Rudolfiny se pod jednou střechou ocitly Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění, která se později stala základem pro Národní galerii, Uměleckoprůmyslové muzeum, jehož zřizovatelem a provozovatelem byla Pražská obchodní a živnostenská komora, a nakonec i hudební konzervatoř spadající pod Jednotu pro zvelebení hudby v Čechách. Všechny zmíněné instituce měly s donátorem stavby, Českou spořitelňou, podepsanou smlouvu o jejím bezplatném využívání, a to za předpokladu, že budou i nadále naplňovat svůj účel a podporovat tak umění. Kromě stálých uživatelů a jim přidělených prostor se v budově nacházely i místnosti, kde se konaly krátkodobé výstavy, a které pravidelně každý rok využívala Krasoumná jednota pro svou Výroční výstavu, což byla ve své době nejobsáhlejší přehlídka soudobé umělecké tvorby.⁴¹

2.2.1 Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění

Obrazárnu zřídila Společnost vlasteneckých přátel umění, a to již několik desítek let před tím, než byla otevřena zde v Rudolfinu. Založení Společnosti jako takové se datuje

---

⁴⁰ Slavnost v Rudolfině. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1885, 25(38), 2. ISSN 1214-1240.

⁴¹ *Historie: Když Evropa tančila valčík* [online]. 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

na 5. února 1796, jejími zakládajícími členy byli hrabě František ze Šternberka, hrabě František Antonín Kolovrat-Novohradský (1. prezident společnosti), Bedřich Jan Nostic a dva měšťané Tobiáš Gruber a Jan Jakub Quirin Jahn. Pánové si stanovili nelehký úkol, znovuvyzdvižení umění a vkusu, čehož chtěli docílit jednak prostřednictvím založení galerie, čímž by zamezili vyvážení děl ze země, a jednak založením umělecké školy. To vše dle svých slov dělali z lásky k vlasti a k umění.⁴²

Prvním sídlem Obrazárny se stal Černínský palác na Hradčanech, jenž byl svým majitelem Janem Rudolfem Černínem poskytnut Společnosti k užívání zcela zdarma. Tzv. Malá galerie zde sídlila od roku 1796 až do roku 1809. V následujících letech se přestěhovala do hradčanského paláce Leopolda Šternberka, později se ovšem tato lokace ukázala jako nepříznivá, z Hradčan se stala odlehlá a lidmi zapomenutá část Prahy. Kromě problému s umístěním se také vynořil problém spojený s vymíráním generace zakladatelů Společnosti, což vedlo k tomu, že jejich dědicové žádali jednotlivé zápůjčky zpět, čímž se expozice ztenčila o celou třetinu. Výbor na tyto neblahé skutečnosti zareagoval změnou sídla Obrazárny, kterým se od roku 1868 stal dům ve Spálené ulici a následně Šternberský palác na Malé Straně. Zmíněná místa však byla pouze provizorní a navíc nevyhovující, začalo se proto přemýšlet o stavbě nové vlastní budovy. Architekt Antonín Barvitius dokonce zpracoval její návrh, jenže se na ni nenašly potřebné finance.⁴³ Celou situaci zachránila Česká spořitelna, se kterou Společnost vlasteneckých přátel umění podepsala roku 1884 smlouvu, čímž Obrazárna získala pro svou stálou expozici skvostné výstavní sály v prvním patře galerijní budovy Rudolfiny.⁴⁴

Přesunutím Obrazárny do nového Domu umělců získala Praha galerijní budovu evropské úrovně. Zasloužil se o to především malíř, znalec umění a přední odborný spisovatel Viktor Barvitius, mladší bratr architekta Antonína Barvitia, který od roku 1877 zastával pozici inspektora. Jako inspektor Obrazárny diskutoval s řediteli i se znalci předních evropských obrazáren, staral se o restaurování a rámování obrazů či o klimatické podmínky

---

⁴² VLNAS, Vít. Znovuvyzdvižení umění a vkusu. In *Obrazárna v Čechách 1796-1918: katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvoustého výročí založení Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění*. Praha 1996. s. 26.

⁴³ Tamtéž, s. 33.

⁴⁴ Tamtéž, s. 23–80.

v jednotlivých místnostech, zkrátka měl na starost profesionální podobu obrazárny. Díky svým zkušenostem, jež nasbíral na studijní cestě po Vídni, Drážďanech, Berlíně a Mnichově mohl pro Rudolfinum navrhnout takovou instalaci, jejíž uspořádání odpovídalo stylu tehdejších panovnických a jiných zámeckých galerií.⁴⁵ V uspořádání exponátů bylo zřejmé, že se Barvitijs držel chronologické posloupnosti a teritoriálního hlediska. Na úvod byla k vidění česká gotická malba a severská renesance, ve velkém sále se nacházely obrazy italských, flámských a holandských mistrů z období 16.–18. století, poté malby z české barokní školy, Brandlova a Škrétova díla, v největším sále, tzv. Císařském, byla k vidění tvorba 19. století a poslední sál nabízel ukázkou Čermákových a Mánesových kreseb. Vše zmíněné bylo detailně popsáno v katalogu, který k celé výstavě vytvořil Viktor Barvitijs. Tehdy se jednalo o vůbec první katalog, který byl souběžně česky i německy.⁴⁶

Když takto nově uspořádanou a upravenou ústřední zemskou sbírku umění viděli první návštěvníci, dávali najevo jak radost z nádherných prostor, tak i smutek z poměrně malého počtu exponátů, a to především děl české provenience. Renáta Tyršová se pro časopis *Světlozor* vyjádřila nejprve kladně, když psala o krásných síních, v nichž jsou očividně znalecky uspořádány obrazy, jež jsou šetrně zrestaurovány a vkusně orámovány, poté však s povzdechem dodala, že nejslabší stránkou obrazárny je reprezentace soudobého domácího malířství.⁴⁷

S odstupem let od slavnostního otevření bylo možné shrnout, že souhlas s přesunutím Obrazárny právě do budovy Rudolfinum byl šťastnou volbou. Právě příhodné umístění ve spojení s rozšířením pracovní doby na všechny dny v týdnu kromě pondělků a svátků vedlo k navýšení zájmu o zdejší výstavy. Návštěvnost se v prvních letech po otevření odhadovala na 38 000 osob ročně, následně se ke konci století dokonce zvedla na odhadovaných 42 000.⁴⁸

S příchodem nového století ovšem přišly vlny útoků namířených na zřizovatele Obrazárny, tedy proti Společnosti vlasteneckých přátel umění jako údajné nositelce

---

⁴⁵ PRAHL, Roman. Výtvarné umění v Domě umělců do 1918. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 207.

⁴⁶ VLNAS, Vít. Úlomky úlomků. In *Obrazárna v Čechách 1796-1918: katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvoustého výročí založení Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění*. Praha 1996. s. 91.

⁴⁷ Tamtéž, s. 92.

⁴⁸ Tamtéž, s. 95.

německého kulturního nacionalismu.⁴⁹ Útoky se vztahovaly zejména k Paulu Bergnerovi, který v roce 1897 vystřídal Karla Chytila na pozici inspektora Obrazárny. Celá situace poté vyescalovala roku 1916, kdy proběhla výstava válečných obrazů a památek na slavné boje císařských armád od 16. století až po nejnovější ofenzivu na ruské a italské frontě. Tato manifestace prorakouské loajality podnítila pražský magistrát a několik dalších zapůjčovatelů k tomu, aby z obrazárny odstranili své zápůjčky v podobě několika desítek děl významných českých autorů.⁵⁰ Nastalá situace přinutila předsedu Společnosti Ervína Nostice navrhnout reinstalaci sbírek a vytvoření nové expozice. V projektu, který zahrnoval revizi sbírek, restaurátorskou práci a následně nové rozvěšení obrazů, se angažoval inspektor Paul Bergner. Po inspektorově smrti tento plán, jehož cílem bylo učinit hlavním bodem nové instalace expozici českého umění, převzal a zdárně dokončil Vincenc Kramář.

Mezitím však skončila válka a současně vznikla nová republika, jejíž představitelé hledali reprezentativní prostory, které našli právě v Rudolfinu. Obrazárna musela tehdy ustoupit vyšším zájmům. Bylo nutné vyklidit dřívější výstavní prostory, aby byly přetvořeny v restauraci či koupelny sloužící poslancům československého parlamentu. Galerie byla opět pro jednu přesunuta do nevyhovujících provizorních prostor.⁵¹

2.2.2 Uměleckoprůmyslové muzeum

Zřizovatelem Uměleckoprůmyslového muzea byla Obchodní a živnostenská komora, jejíž představitelé se tím snažili zachovat stopy po uměleckých a rukodělných výrobcích, než bude svět zahlcen hromadnou strojovou výrobou.⁵² Ruku v ruce s tím šla i snaha o tříbení vkusu české společnosti. Podle K. B. Mádla *mít vkus znamenalo chovat respekt k účelu a materiálu každého jednoho výrobku, obejít se bez přetvářek a přezdobenosti, a k tomu bylo zapotřebí vychovávat příslušné výrobce a tvůrce, dávat jim před oči vzory, a to pomocí konkrétních fyzických vzorků, jak to umí právě muzeum.*⁵³

K oficiálnímu založení muzea došlo 11. prosince 1884 na schůzi Obchodní a živnostenské komory, během níž byly schváleny stanovy a předsedou komitétu pro sbírky

---

⁴⁹ Tamtéž, s. 98.

⁵⁰ Tamtéž, s. 100.

⁵¹ Tamtéž, s. 101.

⁵² *O muzeu: Historie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.upm.cz/o-muzeu/>.

⁵³ PRAHL, Roman. Výtvarné umění v Domě umělců do 1918. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 222.

a knihovnu byl zvolen Vojtěch rytíř Lanna.⁵⁴ Faktická činnost muzea byla zahájena spolu se slavnostním otevřením Rudolfiny, kdy byla otevřena první výstava. Ke zpřístupnění stálé expozice došlo až o rok později, 12. května 1886. Tou dobou již mělo muzeum svého prvního kustoda, jímž se 4. července 1885 stal Karel Chytil, který měl právě celou instalaci stálé expozice na starost. V následujícím roce byla pro veřejnost otevřena i knihovna se studovnou.⁵⁵

Knihovna se studovnou sídlily ve zvýšeném přízemí galerijní budovy za schodištěm vedoucím z dvorany do Obrazárny, zatímco expozice byla umístěna do reprezentativních prostor tzv. sloupového sálu. Expozice obsahovala předměty z nejrůznějších odvětví uměleckého průmyslu – byly zde k vidění sbírky skla, porcelánu a keramiky, textilu a módy, nábytku, hodin, drahých i obecných kovů, vzácných materiálů, šperků, hraček a v neposlední řadě i písemná a obrazová dokumentace.⁵⁶

S postupem času však bylo zřejmé, že se vyhrazené prostory pro Umělecko-průmyslové muzeum staly zcela nedostačujícími. Jak sbírky muzea, tak i fond knihovny překotně nabývaly na objemu a nebylo kde je skladovat, natož vystavovat. Přistoupilo se tedy ke stavbě vlastního sídla. Autorem novorenesanční stavby, která byla během let 1897–1900 vztyčena vedle Rudolfiny, na pozemku mezi starým židovským hřbitovem a Sanytrovou ulicí, byl architekt Josef Schulz. Dne 20. listopadu 1900 již Umělecko-průmyslové muzeum slavnostně otevíralo brány své nové budovy.⁵⁷

2.2.3 Pražská konzervatoř

Při podpisu smlouvy mezi Českou spořitelnou jakožto budovatelem Rudolfiny a jejími nájemci byla Pražská konzervatoř zastoupena svým zřizovatelem – Jednotou pro zvelebení hudby v Čechách. Jednota jako spolek byla ustanovena roku 1810, přičemž o rok později začala v dominikánském klášteře u sv. Jiljí pod její záštitou fungovat i škola, nejstarší hudební konzervatoř ve střední Evropě.

---

⁵⁴ *Historie Knihovny UPM* [online]. 2022 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://knihovna-upm.cz/historie/>.

⁵⁵ *Z HISTORIE MUZEA: KAREL CHYTEL* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.upm.cz/z-historie-muzea-karel-chytil/>.

⁵⁶ PRAHL, Roman. Výtvarné umění v Domě umělců do 1918. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 221.

⁵⁷ *O muzeu: Historie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.upm.cz/o-muzeu/>.

Ještě předtím, než se mohla Konzervatoř přesunout z již nevyhovujících prostor v klášteře, museli její zástupci, konkrétně její ředitel Krejčí během projednávání podmínek, za kterých budou moci nájemníci prostory Rudolfinu využívat, vznést vůči stavitelům požadavky ohledně budoucího uspořádání. Tato jednání však ukázala, že ani přesunem do Rudolfinu škola nezíská tolik prostoru, kolik by ideálně potřebovala. Ředitel Krejčí musel vznesené nároky výrazně snížit. Ve výsledku byla Konzervatoř nucena se smířit s dvanácti učebnami, dvěma kanceláři pro ředitelství, jedním služebním bytem a pouze jedním malým koncertním sálem s přílehlými ladírnami. Ve smlouvě též stálo, že velký koncertní sál bude vždy pouze k zapůjčení od České spořitelny, která bude zároveň sál poskytovat k pronájmu i jiným pěveckým a hudebním spolkům.⁵⁸

Když byla Konzervatoř o letních prázdninách roku 1884 konečně přestěhována do Rudolfinu, znamenalo to začátek nové epochy. V nové budově nastávala nejšťastnější éra v trvání Pražské konzervatoře, která ústav povznesla k nebývalému rozkvětu.⁵⁹ Od roku 1881 byl ředitelem po dobu dvaceti let Antonín Bennewitz, jehož zásluhou došlo ke spojení s varhanickou školou, a byl to právě on, pod jehož vedením se vyznamenal konzervatorní orchestr během slavnostního otevření Rudolfinu. Dalším v pořadí ředitelů nebyl nikdo jiný než sám Antonín Dvořák, jenž byl povolán na místo uměleckého ředitele, zatímco na pozici administrativního ředitele byl přijat Karel Knittl, aby obstarával provozní a správní záležitosti. Dvořákova přítomnost přitáhla tolik potřebnou pozornost a současně i zájemce o studium. Během let, kdy byl Dvořák ředitelem, měla Pražská konzervatoř až 350 posluchačů. Fakt, že se škole dařilo, byl mimo jiné patrný i z oslav 100letého výročí od jejího založení. Tehdy se udály tři slavnostní koncerty ve velkém hudebním sále, při nichž zazněla díla absolventů konzervatoře, zároveň byla díla dirigována jinými absolventy, a ještě jiní absolventi zazářili jako sólisté.⁶⁰

Zlatá éra Pražské konzervatoře poté trvala až do roku 1918, kdy bylo nutné, aby se škola, stejně jako ostatní nájemníci budovy, vystěhovala a uvolnila tím prostor pro poslaneckou sněmovnu.

---

⁵⁸ BRANBERGER, Jan. *Konzervatoř hudby v Praze: pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Praha 1911. s. 121.

⁵⁹ Tamtéž, s. 123.

⁶⁰ JAREŠ, Jakub. *Pražská konzervatoř v Rudolfinu*. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 250.

2.2.4 Česká filharmonie

Ačkoliv se Rudolfinum stalo pro Českou filharmonii stálým domovem až po roce 1945, je na místě ji zde uvést, jelikož to byl právě velký koncertní sál Rudolfiny, který byl přímým svědkem zrození a uvedení historicky prvního symfonického koncertu České filharmonie. Onen pověstný první koncert se odehrál 4. ledna 1896 pod taktovkou Antonína Dvořáka, a to i navzdory faktu, že o desetiletí dříve by slavného skladatele „do toho kvelbu nikdy nedostali“⁶¹. Program koncertu sestával pouze z Dvořákových děl, během večera tedy zazněla *Třetí rapsodie*, *Biblické písně*, *Othello* a na závěr i *symfonie Z nového světa*.⁶² Celá událost vzbudila veskrze pozitivní dojmy, psalo se o ní ještě několik následujících dní a z novinových článků bylo vidět, že jsou do České filharmonie vkládány velké naděje: „Filharmonie otevře brány produkci nové a osvěží její tepny. Možnost dočkat se provozování svého díla je zajisté skladatelům mocnou vzpružinou uměleckého tvoření.“⁶³

Nebylo s podivem, že vznik nového orchestru vyvolal takovou radost, na jeho vytvoření se v Čechách čekalo dlouhá léta. Před založením filharmonie zde existovaly pouze orchestry divadelní, a právě z jednoho takového orchestru se budoucí členové filharmonie vyčlenili. Impulzem jim tehdy byla stávka v Národním divadle, která měla za cíl zvýšení platů, namísto toho byla však díky ní ustanovena Česká filharmonie – Spolek ku povznesení hudebního umění v Praze, jakož i spolek penzijní členů orchestru Národního divadla, jich vdov a sirotků. Oficiálně byla činnost spolku zahájena 4. ledna 1896 již zmíněným koncertem v Rudolfinu. V té době, a také i nějaký čas poté, byla ovšem činnost České filharmonie pouze dobrovolnou aktivitou jejích členů, resp. hudebníků orchestru pražského Národního divadla. Řádní členové nepobírali za svá vystoupení žádný plat, naopak fungování filharmonie dotovali prostřednictvím členských příspěvků či pokut za pozdní příchody na zkoušky. Situace se změnila až roku 1901, kdy členové orchestru Národního divadla, kteří byli zároveň i členy spolku České filharmonie, vystoupili ve stávce proti šéfovi opery Národního divadla, Karlu Kovařicovi, jenž jim všem dal následně výpověď. Právě

---

⁶¹ PRAHL, Roman. Výtvarné umění v Domě umělců do 1918. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 274.

⁶² KOLÁČKOVÁ, Yvetta a ZAPLETAL, Petar. Česká filharmonie: vznik orchestru a proměny instituce. In *Česká filharmonie 100 plus 10*. Praha 2006. s. 17.

⁶³ Hudba: Česká filharmonie. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1896, 36(1), 9. ISSN 1214-1240.

tehdy byla Česká filharmonie ustanovena jako samostatný symfonický orchestr, v jejímž čele stanul šéf dirigent Ludvík V. Čelanský.⁶⁴

---

⁶⁴ PRAHL, Roman. Výtvarné umění v Domě umělců do 1918. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 272.

3 Rudolfinum svědkem republiky

Od 28. října 1918 měli Čechoslováci svůj vlastní stát, který měl být zanedlouho prohlášen republikou. Co jim však scházelo, byly vhodné reprezentativní prostory pro instituce a státní orgány, které se s demokratickou republikou pojí. Jako nejpálčivější problém se jevila nedostatečná kapacita malostranské sněmovny, jež historicky sloužila jako sídlo českého Zemského sněmu, a kterou se nyní snažilo využívat ke svým jednáním Prozatímní Národní shromáždění. Prozatímní Národní shromáždění, které převzalo moc 14. listopadu 1918 od Národního výboru, mělo 256 členů a členek.⁶⁵ Tento počet ovšem ještě nebyl konečný, jelikož na základě Ústavní listiny z února 1920 došlo ke vzniku bikameralismu – byl ustanoven senát jakožto horní komora parlamentu o 150 členech, a navíc byl k tomu navýšen počet poslanců dolní komory na 300.^{66, 67} Souběžně s přípravou nové ústavy proto začalo i hledání nového sídla parlamentu. Během tohoto procesu se na jedné straně uvažovalo o novostavbě umístěné buďto na Malé Straně, ve Vojanových sadech, na Klárově, či na Letenské pláni, na straně druhé začínalo být s postupem času zřejmé, že se poslanci budou muset prozatím spokojit s provizoriem v podobě zabrání a následně přizpůsobení již existující budovy. Do úvahy byla brána například Strakova akademie, ta se však ukázala jako nevyhovující z důvodu absence většího zasedacího sálu.⁶⁸ Nakonec bylo za budovu, pro daný účel nejvhodnější, prohlášeno právě Rudolfinum, tou dobou stále sídlo Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění a Pražské konzervatoře.

Neprodleně se začalo pracovat na plánech přesunu dolní komory parlamentu do budovy Rudolfinum. Tajemník sněmovny Jaroslav Haasz ohledně nich kontaktoval vlastníka budovy, Českou spořitelnu, a architekt Václav Roštlapil začal projektovat nutné úpravy. Dne 15. dubna 1919 byl návrh přesunu poslanecké sněmovny na druhý břeh Vltavy předmětem schůze předsedů poslaneckých klubů.⁶⁹ Již druhý den o výsledku jednání

---

⁶⁵ § 1 zákona č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě.

⁶⁶ § 8 a § 13 zákona č. 121/1920 Sb. Ústavní listiny Československé republiky.

⁶⁷ KOBER, Jan. *Mezi místem, reprezentací a možnostmi: Hledání urbanistického umístění a architektury československé parlamentní budovy*. 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění. Vedoucí práce Švácha, Rostislav. s. 18.

⁶⁸ NOVOTNÝ, Michal. Poslanecká sněmovna v Rudolfinu: Stavební proměny v letech 1919–1939. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 283.

⁶⁹ Tamtéž, s. 283.

informovaly *Národní listy* v článku s názvem „Národní shromáždění přesídlí do Rudolfinu“. Noviny v něm své čtenáře obeznamují s bezútešnou situací ve staré sněmovní budově, a obhajují tak stěhování do budovy Rudolfinu, které by s veškerými přípravnými pracemi mělo zabrat přibližně sedm měsíců. Zároveň uvádějí i fakt, že se jedná o provizorní řešení a nadále se bude pracovat na vybudování definitivní budovy, jež by mohla být postavena v řádu 5–6 let.⁷⁰

3.1 Architektonické úpravy

Státní správa zabrala Rudolfinum 1. září 1919 a ještě týž den byly zahájeny stavební úpravy. Jelikož bylo rozhodnuto, že spolu s budovou Rudolfinu bude zabrána i sousední budova Akademického gymnázia v ulici Na Rejdišti, prvním architektonickým úkolem bylo přijít s plánem na přemostění zmíněné ulice, aby došlo k propojení obou budov. Zabraní Akademického gymnázia bylo jediným možným řešením, díky němuž mohli v Domě umělců zůstat i jeho dosavadní nájemníci – Obrazárna a Pražská konzervatoř.⁷¹

Kromě spojovacího mostu zaměstnávala architekta Václava Roštlapila především práce na úpravě hlavní koncertní síně, ze které se měl stát jednací sál. Přeměny dosáhl prostřednictvím odstranění stupňovité podlahy a původních křesel, jež nahradil šesti bloky sedadel se stolkami. Varhany v tuto chvíli v sále zůstaly, neboť se všichni domnívali, že se jedná o provizorní situaci, a stačí proto jen provizorní úpravy. Oproti tomu, v severní budově docházelo k zásahům poměrně radikálním. Bylo nutné zde postavit velké množství přiček, které by přepažily bývalé výstavní sály, aby namísto nich mohly vzniknout kanceláře. Stejně tak byla přepažena dvorana, což dalo vzniknout kavárně a na druhé straně přípravně pro jídelnu, která byla umístěna v dnešní Sukově síni. Zároveň došlo k rekonstrukci topení a elektrizaci původně plynového osvětlení.⁷²

---

⁷⁰ Národní shromáždění přesídlí do Rudolfinu. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1919, 59(88), 1. ISSN 1214-1240.

⁷¹ NOVOTNÝ, Michal. Poslanecká sněmovna v Rudolfinu: Stavební proměny v letech 1919–1939. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 284.

⁷² BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítka a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 37.

Po dokončení těchto zásadních úprav bylo možné, aby budova začala sloužit svému novému účelu. První zasedání poslanecké sněmovny se zde uskutečnilo 26. května 1920.⁷³ Cirka ve stejné době vyvrcholily již dlouhotrvající neshody mezi Národním shromážděním a architektem Roštlapilem, což vyústilo v jeho odchod a následné přijetí nového architekta, Josefa Štěpánka, jenž dokončil práce na interiérech salonů pro předsedu a tajemníka. Paralelně s ním pracoval Josef Gočár na pokojích pro místopředsedy.⁷⁴

Se začátkem 20. let poté nastal zlom ve vnímání Rudolfinu jako provizoria. Dokladem toho byl jednak odkup Rudolfinu od České spořitelny, stát tehdy zaplatil 28 milionů korun, a jednak zaměstnání nového architekta – Rudolfa Kříženeckého, *jehož zásahy byly co do povahy i užití materiálu považovány za definitivní, zatímco Roštlapil doposud projektoval úpravy jen jako dočasné.*⁷⁵ Kříženecký nakonec pro Národní shromáždění pracoval deset let, od roku 1922 do roku 1932. Dne 5. května 1924 nechal z bývalého koncertního sálu, který v onu chvíli připomínaly již pouze varhany, odstranit právě ty.⁷⁶ V severní, dříve galerijní budově, chtěl naopak zbourat impozantní schodiště, chloubu dvorany. Proti stržení několikamenného schodiště se však vzdmlula vlna odporu, zejména mezi představiteli kulturní veřejnosti hlavního města, jakými byli Zdeněk Wirth, Alois Kubiček či Klub Za starou Prahu.⁷⁷ Architekt proto nakonec přišel s jiným řešením v podobě páternosteru. Další masivní zásah poté provedl na fasádě ve druhém patře severní budovy ve směru do ulice Na Rejdišti, kam nechal nově instalovat okna.⁷⁸

Paralelně s výše zmíněnými architektonickými úpravami byly podnikány různé kroky ve snaze poskytnout Národnímu shromáždění co nejvíce prostoru. V rámci těchto snah byla v roce 1923 pod vedením architekta Josefa Sakaře zvýšena budova bývalého gymnázia o jedno patro. Zároveň po celou dobu 20. let probíhaly dohady mezi Národním

---

⁷³ *Stenoprotokoly: 1. schůze (26. května 1920)* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1998 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

⁷⁴ NOVOTNÝ, Michal. Poslanecká sněmovna v Rudolfinu: Stavební proměny v letech 1919–1939. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 289.

⁷⁵ Tamtéž, s. 297.

⁷⁶ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 37.

⁷⁷ Tamtéž, s. 38.

⁷⁸ NOVOTNÝ, Michal. Poslanecká sněmovna v Rudolfinu: Stavební proměny v letech 1919–1939. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 307.

shromážděním a Společností vlasteneckých přátel umění, která v budově také stále sídlila, a to na základě smlouvy podepsané roku 1884 s Českou spořitelnou. Zmíněná smlouva však pozbyla platnosti ve chvíli, kdy Rudolfinum odkoupil stát. Celá situace vyústila v roce 1929 ve vystěhování jak Obrazárny, jež byla přemístěna do Městské knihovny ve Valentinské ulici, tak Krasoumné jednoty, která byla přesunuta do budovy Matice školské v Pštrossově ulici.⁷⁹

Ve 30. letech ustaly jakékoliv další plány, zejména ty na novostavbu parlamentní budovy. Podobné projekty se v důsledku nedostatku financí způsobené dlouhotrvající hospodářskou krizí v dané situaci staly zcela nadbytečnými a nepotřebnými.

3.2 Události z doby republiky

Zatímco za dob monarchie bylo Rudolfinum svědkem kultury v prvotním smyslu slova, událo se zde množství koncertů a výstav, za časů republiky bylo svědkem toho, jak se v novém státě tvořila kultura politická, uvnitř jeho zdí se rozhodovalo o chodu státu.

První a zároveň ustavující schůze poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky se konala 26. května 1920. Na následující den poté připadla první společná schůze poslanecké sněmovny a senátu, v rámci níž proběhla volba prezidenta republiky. Z volby vyšel vítězně dr. Tomáš Garrigue Masaryk, jenž obdržel 284 hlasů. Protikandidát dr. August Naegle získal 61 hlasů. Nově zvolený prezident Masaryk ještě v rámci této schůze složil svůj prezidentský slib.⁸⁰ Podobná situace nastala ve 20. a 30. letech ještě několikrát. Po skončení sedmiletého volebního mandátu byl dr. Tomáš Garrigue Masaryk v jednacím síni Rudolfinum znovuzvolen prezidentem na společné schůzi dolní a horní komory parlamentu dne 27. května 1927. Tehdy Masaryk zvítězil s 274 hlasy, zatímco protikandidát Václav Šturc jich získal jen 54.⁸¹ Změna nastala až s rokem 1934, kdy bylo místo konání schůze za účelem volby nového prezidenta změněno na Vladislavský sál

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 289, 290.

⁸⁰ *Stenoprotokoly: 1. schůze (27. května 1920)* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

⁸¹ *Stenoprotokoly: 1. schůze (27. května 1927)* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

na Pražském hradě. V novém sále poté proběhlo jak třetí zvolení dr. Tomáše Garrigua Masaryka, tak i zvolení dr. Edvarda Beneše v roce 1935.⁸² Po ustavení druhé republiky byla schůze Národního shromáždění republiky Česko-Slovenské opět navrácena do zasedací síně poslanecké sněmovny a dne 30. listopadu 1938 byl během ní zvolen novým prezidentem dr. Emil Hácha.⁸³

Kromě těchto mimořádných společných schůzí obou komor parlamentu se uvnitř Rudolfinu odehrával každodenní život poslanců, kteří se zde sdružovali v poslaneckých klubech či jednali ve výborech. Řádná zasedání sněmovny probíhala vždy dvakrát do roka, na jaře a na podzim.⁸⁴ Během dvaceti let, během nichž Rudolfinum fungovalo jako sídlo poslanecké sněmovny, zde měly své zástupce (zvolené poslance) následující české strany: *Československá národní demokracie* s hlavními představiteli dr. Karlem Kramářem a dr. Aloisem Rašínem, *Československá sociálně demokratická strana dělnická* s hlavními představiteli Vlastimilem Tusarem a Františkem Tomáškem, *Československá strana lidová* s hlavním představitelem dr. Janem Šrámkem, *Československá strana národně socialistická* s představiteli dr. Edvardem Benešem, Václavem Klofáčem a Františkou Plamínkovou, *Komunistická strana Československa* s představiteli dr. Bohumírem Šmeralem a Klementem Gottwaldem, *Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu (dříve Česká strana agrární)* s představiteli Antonínem Švehlou, dr. Milanem Hodžou a Janem Malypetrem, *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*, *Národní liga* s jejím hlavním představitelem Jiřím Stříbrným, *Národní obec fašistická* s hlavním představitelem Rudolfem Gajdou a *Národní strana práce*. Dále měly v poslanecké sněmovně své zastoupení strany slovenské: *Slovenská strana národná a roľnická* a *Hlinkova slovenská ľudová strana* v čele s Andrejem Hlinkou a dr. Jozefem Tisem. Politického života se účastnily i německé politické strany: *Svaz zemědělců a venkovských živností*, *Německá křesťansko-sociální strana lidová*, *Německá strana nacionální*, *Německá dělnická strana nacionálně socialistická (DNSAP)*, *Německá sociálně demokratická strana dělnická*, *Sudetoněmecká*

---

⁸² NOVOTNÝ, Michal. Poslanecká sněmovna v Rudolfinu: Stavební proměny v letech 1919–1939. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 312.

⁸³ *Stenoprotokoly: 2. schůze (30. listopadu 1938)* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/psse/stenprot/002schuz/s002001.htm>.

⁸⁴ § 28 odst. 1 zákona č. 121/1920 Sb. Ústavní listiny Československé republiky.

*strana (SdP) a v neposlední řadě i strany maďarské: Zemská strana křesťansko-sociální a Zemská maďarská strana maloroľnická.*⁸⁵

Skutečnost, že bylo Rudolfinum sídlem poslanecké sněmovny, k němu přitáhla pozornost mimo jiné i 22. září 1938, tedy v době, kdy se bojovalo o zachování celistvosti Československé republiky. Když 21. září veřejnost obdržela zprávu, že vláda podlehla anglo-francouzskému nátlaku a uvolila se k odstoupení sudetoněmeckých oblastí Německu, vydali se lidé do ulic protestovat. Byl ustaven Výbor na obranu republiky, v jehož čele stáli Ladislav Rašín a Klement Gottwald, kteří v rámci manifestace vystoupili s projevy na obranu republiky. Manifestace tehdy probíhala za účasti 250 000 lidí právě před budovou Rudolfinu.⁸⁶

---

⁸⁵ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha 2000. s. 325–331.

⁸⁶ Tamtéž, s. 266.

4 Rudolfinum svědkem protektorátu

4.1 Funkční a umělecká rehabilitace

Spolu se zánikem Česko-slovenské republiky a vznikem Protektorátu Čechy a Morava ztratilo Rudolfinum jakožto sídlo dolní komory Národního shromáždění svůj účel. Zázemí pro politickou reprezentaci již nebylo potřeba.⁸⁷ Proto o necelý měsíc později, 11. dubna 1939, nic nebránilo tehdejšímu říšskému protektorovi Konstantinu von Neurathovi v tom, aby nařídil obnovu Rudolfinu.⁸⁸ Úpravy, jež měly Rudolfinu navrátit jeho původní podobu, aby mohlo sloužit svému původnímu účelu, poté probíhaly až do roku 1942. Na celý proces přitom pečlivě dohlížel von Neurath (později Heydrich), státní tajemník K. H. Frank a úředníci Úřadu říšského protektora.⁸⁹

4.1.1 Architektonické úpravy

Přestavba probíhala od září roku 1940. Tehdy byli povoláni architekti Antonín Engel a Bohumír Kozák, aby provedli úpravu Rudolfinu, a ono tak opět mohlo sloužit svému prvotnímu účelu, zároveň se také měli pokusit o nápravu veškerých známých závad. Architekti měli mezi sebou práci rozdělenou, Engel měl na starosti uměleckou stránku rekonstrukce, Kozák naopak řešil záležitosti technického rázu.⁹⁰

Nejkritičtějším bodem obnovy byla přestavba sněmovního sálu zpět na sál koncertní. Za tímto účelem byly vyrušeny parlamentní lavice a namísto nich se do sálu vrátila sedadla, část z původního mobiliáře a část byla dokoupena, aby se dosáhlo navýšení počtu míst k sezení. V koncertní síni bylo také nutné napravit nevyhovující akustiku. Problém s akustikou, jenž provázel hlavní koncertní síň již od jejího otevření, se páni architekti pokusili vyřešit obložením stěn insulitovými deskami či kanelováním pomocí dřevěných

---

⁸⁷ *Historie: Pod nadvládou Třetí říše* [online]. 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

⁸⁸ Projev zastupujícího říšského protektora při slavnostním státním aktu vrácení Rudolfinu původnímu určení. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo strany v Brně, 1941, **49**(532), 1. ISSN 1802-6265.

⁸⁹ NOVOTNÝ, Michal. Rudolfinum v moci nacistů: Návrat k Domu umělců v letech 1939–1945. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 324.

⁹⁰ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 37.

lišť.⁹¹ Následovalo restaurování nástěnných maleb a stropu. K docílení vzhledu koncertního sálu dále muselo být obnoveno podium, vytvořeno orchestřiště a nacisté také trvali na opětovném instalování varhan. Situace ohledně varhan byla však poněkud složitější. Původní nástroj se nacházel v Brně, a tak bylo v srpnu 1940 rozhodnuto o zhotovení zcela nového. Jeho výstavba probíhala až do slavnostního otevření v říjnu 1941 a provázely ji nemalé potíže způsobené především podmínkami válečného hospodářství – odvádění profesionálních varhaníků na frontu spolu s nedostatkem kvalitních materiálů ve výsledku negativně ovlivnilo i zvukové vlastnosti varhan.⁹²

V prvním patře sálu byly zrušeny lóže, zůstala pouze čestná lóže pro říšského protektora. Pro lepší budoucí fungování bylo ve vestibulu zrušeno přepříčkování, byly rozšířeny šatny a přidány pokladny. V jižní budově také došlo k obnově salonků. Obecně bylo zavedeno kompletně nové vytápění, předělány podlahy a instalován nový nábytek. To vše v budově jižní, neboť budova severní do rekonstrukce v letech 1940–1942 nebyla vůbec zahrnuta a zůstala v podobě parlamentního uspořádání až do přestavby v letech 1988–1992. Stejně tak se do první fáze úprav nevměstnalo zrealizování Engelovy koncepce komorního sálu pro 250 posluchačů (budoucí Sukova síň), to bylo uskutečněno až ve fázi druhé.⁹³

4.1.2 Provádějící architekt – Antonín Engel

Antonín Engel, poděbradský rodák narozený 4. května 1879, byl za doby protektorátu zodpovědný za přestavbu Rudolfinu. Tato zakázka mu byla svěřena mimo jiné i proto, že byl posledním žijícím žákem původního tvůrce Josefa Zítka.⁹⁴

Architektuře zasvětil celý svůj život, podobně jako oba dva výše zmínění architekti. Stejně jako oni začal svá studia na pražské technice, nejdříve na té české, později přestoupil k prof. Zítkovi na techniku německou. Následně se přesunul do Vídně, kde mezi lety 1905–1908 navštěvoval Akademii výtvarných umění, a kde za svou studii „Ideální návrh

---

⁹¹ NOVOTNÝ, Michal. Rudolfinum v moci nacistů: Návrat k Domu umělců v letech 1939–1945. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 333.

⁹² Tamtéž, s. 351.

⁹³ BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zítek a pražské Rudolfinum*. Praha 1995. s. 37, 38.

⁹⁴ Antonín Engel. *Biografický slovník českých zemí* [online]. 2020 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/ENGEL Anton%C3%ADn 4.5.1879-12.10.1958>.

regulace Letné“ obdržel stipendium na tzv. Římskou cestu.⁹⁵ Svou pedagogickou činnost započal roku 1920 na Státní průmyslové škole v Praze. Již o dva roky později nastoupil jako profesor na českou techniku, kde díky svému zapálení pro urbanismus nejdříve zavedl přednášky na toto téma, aby později mohlo dojít k ustanovení samostatného ústavu stavby měst. Vrcholem jeho pedagogické kariéry bylo zvolení rektorem české techniky v roce 1939.⁹⁶

Během své kariéry se prof. Engel vyprofiloval především jako urbanista, svou pozornost zaměřil zejména na rozvoj tzv. Velké Prahy. Mezi jeho stěžejní projekty vztahující se právě k hlavnímu městu se řadí podolská vodárna a dejvické Vítězné náměstí, na kterém pracoval od roku 1922 do roku 1924, a ke kterému později přidal návrh na nedalekou budovu Ministerstva národní obrany a také ideu na výstavbu areálu vysokých škol, ze které později vzešla stavba zemědělské a chemické fakulty. A protože se ukázalo, že v blízkosti škol bylo zapotřebí i studentských kolejí, navrhl v letech 1923–1925 Engel i ty. V navazujících letech soustředil svou pozornost na pražský Klárov, nejdříve na jeho regulaci a později na soutěžní návrh na budovu galerie hl. m. Prahy, která měla být v oněch místech situována. O kousek dál po směru toku Vltavy, na jejím druhém břehu, projektoval na nábřeží Ludvíka Svobody palác ministerstva železnic (dnešní ministerstvo dopravy). Zmíněný projekt byl dokončen roku 1932. Poté se Engel účastnil ještě několika soutěží, nadcházející doba okupace a následně války však architektuře nepřály a chystané projekty byly buďto odsunuty na později, či úplně zrušeny. Mezi poslední zakázky, na kterých Antonín Engel pracoval, byla v letech 1941–1943 přestavba Rudolfinu. Spolu s kolegou architektem Bohumírem Kozákem měli za úkol navrátit Rudolfinu jeho původní podobu, aby mohlo sloužit svému dřívějšímu účelu. Pod jejich dohledem se tak z poslanecké sněmovny opět stal chrám umění a kultury, koncertní a výstavní budova. Kromě samotné přestavby se jim podařilo dosáhnout i zlepšení akustiky či navýšení počtu sedadel ve Dvořákově síni.⁹⁷ Podílení se na zmíněné rekonstrukci pod vedením nacistů mělo však

---

⁹⁵ SVOBODA, Jan. Architekt a urbanista Antonín Engel. In *Antonín Engel 1879-1958: (architekt, urbanista, pedagog): výstava ke 120. výročí narození*. Praha 1999. s. 9.

⁹⁶ BENEŠOVÁ, Marie. Prof. Ing. arch. Dr. Antonín Engel, vysokoškolský učitel. In *Antonín Engel 1879-1958: (architekt, urbanista, pedagog): výstava ke 120. výročí narození*. Praha 1999. s. 17, 18.

⁹⁷ Tamtéž, s. 12.

pro Engela dalekosáhlé důsledky. Právě pod záminkou spolupráce s nacisty byl hned v květnu 1945 sesazen z pozice rektora.⁹⁸

Profesor Ing. Arch. Dr. Antonín Engel odešel do penze roku 1949 a zemřel o devět let později, 12. října 1958. Pochován byl na dejvickém hřbitově u sv. Matěje, tedy v městské části, které věnoval velkou část svého pracovního života, a která je s ním neodmyslitelně spjata.

4.2 Události z let 1939–1945

Svou roli v obnově Rudolfinu sehrála i symbolická rovina celého aktu – nacisté převzetí budovy prezentovali jako očištění historické památky od degradace, jakou bylo její předělání na sídlo Národního shromáždění Československé republiky, tedy „úpadkového státního útvaru“, nicméně hlavním důvodem pro obnovu Rudolfinu byla absence sálu pro německý orchestr. Jednalo se o původně Sudetoněmecký symfonický orchestr, který byl zcela účelově povolán z Liberce, aby jako Německý filharmonický orchestr v Praze konkuroval České filharmonii, která tou dobou sídlila v Obecním domě.⁹⁹

První vystoupení zmíněného orchestru bylo zároveň i slavnostním znovuotevřením Rudolfinu 16. října 1941. Tato slavnost byla pojata jako událost státního významu, jíž měl původně přihlížet Konstantin von Neurath, ten byl však mezitím nahrazen Reinhardem Heydrichem. Stejně tak se měli akce původně účastnit i Emil Hácha nebo členové protektorátní vlády, i ti byli ale ze seznamu pozvaných nakonec odstraněni. Program slavnostního otevření byl rozdělen na dvě části. Během odpoledního úseku zazněl *varhanní koncert F dur* od G. F. Händela, H. Klevenow přednesl ódu *Německému geni* od K. F. Leppa a na závěr orchestr zahrál Beethovenovu ouverturu *Leonora č. 3*. Večer poté zazněla Bachova *Tocatta, Adagio, Fuga C dur* a následně Beethovenova *Devátá Symfonie*. Širokou veřejnost o události informovaly například *Lidové noviny*, které v článku mimo jiné otiskly i zahajovací projev Reinharda Heydricha, jenž obsáhl mnohé, nicméně hlavní

---

⁹⁸ NOVOTNÝ, Michal. Rudolfinum v moci nacistů: Návrat k Domu umělců v letech 1939–1945. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 361.

⁹⁹ Tamtéž, s. 325.

poselství bylo možné interpretovat takto: „Po 33 let sloužilo Rudolfinum svému určení: pořádání německých koncertů a nyní tomu tak bude zas.“¹⁰⁰

S datem 16. října 1941 se pojí ještě dvě události, které stojí za to zmínit. První událostí, které bylo Rudolfinum přímým svědkem, byl incident, při němž osobní řidič K. H. Franka, Johann Jaksch, opustil Frankův automobil, což vedlo k jeho disciplinárnímu stíhání. Z dochovaných protokolů, které obsahují mimo jiné i výpověď samotného vyslýchaného řidiče, vyplývá, že v inkriminovanou dobu večerního koncertu u příležitosti slavnostního znovuotevření Rudolfina si při čekání na státního tajemníka odběhl do nedalekého hostince na večeri, přičemž však nechal klíčky v zapalování. Když K. H. Frank odešel z Rudolfina o půl hodiny dříve, než řidič předpokládal, našel své vozidlo opuštěné. Řidič nebyl nikde k sehnání a státní tajemník na něj musel dalších dvacet minut čekat. K. H. Frank následně požadoval, aby byl Johann Jaksch disciplinárně potrestán. Jelikož však řidič podal věrohodné vysvětlení, byl pouze upozorněn, že kdyby se situace opakovala, stihne ho tvrdý trest.¹⁰¹ Druhou událostí byl historicky první transport tisícovky pražských Židů směřující z nádraží v Bubnech do Lodže. Je známo, že z této tisícovky lidí jich válku přežilo jen dvacet osm.¹⁰² Zpětně je až nepochopitelné, k jakým paradoxním situacím za války docházelo. V tomto případě se v jeden a ten samý den, v tom samém městě, jen několik desítek kilometrů od sebe, udály tak diametrálně odlišné situace – zatímco v Bubnech nastupovali lidé do vlaků, které je měly odvézt do koncentračních táborů, v Rudolfinu se jiní lidé, mezi nimi i ti, kteří transporty plánovali, bavili poslechem vážné hudby.

V následujících měsících od zahájení fungování Rudolfina jakožto stánku německé kultury zde byl pořádán nespočet kulturních akcí, které měly za cíl ukázat, jak je německé obyvatelstvo kulturně na výši. Jednalo se například o festival Týden německé knihy, slavnost Svazu německých dívek či cyklus Hitlerjugend zpívá a hraje. Konaly se zde ovšem i sjezdy NSDAP či výroční zasedání Spolku pro dějiny Němců v sudetských zemích. Vždy na jaře

---

¹⁰⁰ Projev zastupujícího říšského protektora při slavnostním státním aktu vrácení Rudolfina původnímu určení. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo strany v Brně, 1941, 49(532), 1. ISSN 1802-6265.

¹⁰¹ Národní archiv Praha (NAP), Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha, inv. č. 885, sign. 109-4/638, k. 42, Personální záležitosti SS – disciplinární stíhání J. Jaksche za opuštění automobilu K. H. Franka v Praze před Rudolfinem.

¹⁰² MILOTOVÁ, Jaroslava. Okupační aparát a příprava transportů do Lodže. In *Terezínské studie a dokumenty*. Praha 1998, s. 59, 60.

se koncertní sál stal dějištěm festivalu Pražské hudební týdny. V neposlední řadě bylo Rudolfinum místem uctívání německých národních velikánů – hudebních skladatelů. Dne 5. prosince 1941, při završení Mozartova týdne, bylo Smetanovo náměstí přejmenováno na Mozartovo, a zároveň zde byl slavnostně položen základní kámen pro jeho pomník, který však nakonec nikdy nespátřil světlo světa. Další hudební umělec, Richard Wagner, byl připomenut 13. února 1943, v den 60. výročí svého úmrtí, kdy zde byla na jeho počest uspořádána Pamětní slavnost.¹⁰³

S postavou Richarda Wagnera je také spojována jedna legenda týkající se historie Rudolfinu za dob Protektorátu. Autorem mýtu je spisovatel Jiří Weil, jenž ho do povědomí veřejnosti rozšířil ve svém románu *Na střeše je Mendelssohn*. Román vypráví příběh, který na přání zastupujícího říšského protektora měli dva pracovníci z rudolfinské atiky sejmout sochu Felixe Mendelssohna Bartoldyho, poněvadž ale nevěděli, jak vypadal a snažili se ho odhalit na základě „velkého židovského nosu“, zmýlili se a strhli místo něj sochu Richarda Wagnera, Heydrichova oblíbeného německého skladatele.¹⁰⁴ Tento příběh je ovšem pravdivý pouze v tom, že proběhlo odstranění Mendelssohnovy sochy. Došlo k tomu však 17. září 1942, tedy dlouho po Heydrichově smrti. Fakticky bylo navíc zcela nemožné, aby si pánové spletli Mendelssohna s Wagnerem – Richard Wagner totiž svou sochu na střeše Rudolfinu nikdy neměl.¹⁰⁵

---

¹⁰³ NOVOTNÝ, Michal. Rudolfinum v moci nacistů: Návrat k Domu umělců v letech 1939–1945. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 356, 358.

¹⁰⁴ WEIL, Jiří. *Na střeše je Mendelssohn*. Praha 2013.

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, Michal. Rudolfinum v moci nacistů: Návrat k Domu umělců v letech 1939–1945. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 324.

Závěr

Hlavním cílem bylo v rozsahu pár desítek stran bakalářské práce vytvořit ucelený a smysluplný přehled historie budovy Rudolfiny i institucí, které v něm sídlily. Přehled, který by historii budovy zasadil do širšího kontextu průběhu dějin a ukázal tak, jakým způsobem se měnily funkce Rudolfiny v návaznosti na změnu státního zřízení. Během sledované doby, od roku 1872 do roku 1945, se totiž poměry na našem území změnily hned dvakrát, a ačkoliv by to nemuselo být na první pohled zřejmé, na Rudolfinum měly tyto změny přímý dopad.

Pro dosažení uvedeného cíle byla práce rozčleněna dle chronologického hlediska do čtyř velkých kapitol. V úvodní kapitole bylo nejprve nutné uvést okolnosti, které vedly k vybudování Rudolfiny, a zachytit tak třináct let trvající proces od prvotní myšlenky až k vysvěcení budovy. Kapitola proto popisovala, kterak nápad ředitele České spořitelny JUDr. Wenzela rytíře Worowky oslavit 50leté výročí existence bankovního ústavu mecenášským počinem, stavbou nového chrámu umění, vedl k vypsání soutěže na návrh víceúčelové budovy. Poněvadž byl projekt nakonec přidělen architektům Josefu Schulzovi a Josefu Zítkovi, obsahovala tato část i podkapitoly věnované právě jim, aby bylo zřejmé, jaké dvě velké osobnosti české architektury jsou pod stavbou Rudolfiny podepsány. Závěrem se poté kapitola věnovala zvolené architektuře a architektonické výzdobě.

Druhá kapitola pojednávala o slavnostním otevření a následném působení tří institucí pod jednou střechou. V kapitole je zmapováno fungování Obrazárny, u které je zároveň uvedena i stručná historie jejího zřizovatele, Společnosti vlasteneckých přátel umění, jež ukazuje, jakým požehnáním pro ni nové působiště bylo. Další podkapitoly nastiňují situaci Uměleckoprůmyslového muzea a Pražské konzervatoře. Jako poslední v pořadí je okrajově zmíněna i Česká filharmonie, jejíž historicky první koncert se odehrál právě v Rudolfinu.

V rámci třetí kapitoly byl zmíněn vznik Československé republiky implikující potřebu reprezentativního prostoru pro Národní shromáždění, což vedlo k přestavbě Rudolfiny na sídlo dolní komory parlamentu. Kapitola pojednává jednak o rozsáhlých architektonických úpravách, které probíhaly po celá 20. léta, a jednak také o politickém dění, jehož bylo Rudolfinum svědkem.

Prostřednictvím závěrečné čtvrté kapitoly je přiblíženo, jakým způsobem došlo k opětovné renovaci Rudolfinu, v rámci níž došlo k přestavbě sněmovního sálu na koncertní síň, čímž byla Rudolfinu navracena jeho původní funkce. Jelikož autorem této velké rekonstrukce byl Antonín Engel, byl i jemu v této práci věnován prostor.

Pro napsání práce byla hojně využívána odborná literatura. Jako výchozí byla použita publikace od Karla Ksandra a Marie Benešové *Architekt Josef Zitek a pražské Rudolfinum*, obzvláště přínosným byl také sborník *Chrám umění Rudolfinum*. Kapitola o Obrazárně Společnosti vlasteneckých přátel umění by nevznikla nebýt tak detailní publikace, jakou je *Obrazárna v Čechách 1796-1918*, jejímž redaktorem byl Vít Vlnas. Příležitostně bylo čerpáno i z dobového tisku, do textu byly pro detailnější přiblížení jednotlivých situací umístěny výňatky z *Národních listů* či *Lidových novin*. Mezi prameny, které podložily tvrzení v kapitole pojednávající o situaci za časů republiky, patřily *Prozatímní ústava*, *Ústavní listina Československé republiky* či stenografické záznamy jednání ze společných schůzí obou komor parlamentu, které jsou díky progresivní digitalizaci dostupné v digitálním repozitáři Archivu Poslanecké sněmovny.

Dovolím si tvrdit, že práce obsahuje vše podstatné, co bylo ve zmíněné literatuře a pramenech k nalezení. Zároveň doufám, že se mi podařilo nashromážděné informace podat srozumitelně, poutavě, a že práce působí jako kompaktní celek. Jelikož však práce pokrývá pouze první polovinu rudolfínské historie, existuje zde prostor pro její rozšíření, a to v podobě zmapování dění od roku 1945 až do současnosti. Závěrem bych proto ráda předestřela stručný nástin osudu Rudolfinu ve druhé polovině 20. a na začátku 21. století.

Rudolfinum se po skončení druhé světové války ocitlo v totožné situaci jako po skončení té první. Byla obnovena republika a opět bylo potřeba najít vhodné reprezentativní sídlo pro Prozatímní Národní shromáždění. Vyústěním situace bylo další provizorium – Prozatímní Národní shromáždění se nakonec do Rudolfinu opravdu nastěhovalo, učinilo tak ale bez jakýchkoliv stavebních úprav, jelikož v ten samý moment začala rekonstrukce budovy bývalé Peněžní a zbožní burzy, která se měla stát jeho definitivním sídlem. V budově Rudolfinu ovšem nyní sídlila také Česká filharmonie a Pražská konzervatoř a soužití těchto tří diametrálně rozdílných institucí se neobešlo bez problémů. Neshody vyvrcholily koncem roku 1945, poslanci tehdy uvedli, že nevidí důvod

ke stěhování a plánují v Rudolfinu zůstat do doby, než bude postavena zcela nová budova. Na uvedená slova reagovali představitelé přibližně čtyřiceti uměleckých, vzdělávacích, vědeckých a kulturních institucí prostřednictvím memoranda, ve kterém vznesli požadavek, aby Rudolfinum sloužilo výhradně umění. Tento akt protestu dosáhl kýženého účinku, Prozatímní Národní shromáždění začalo urychleně plánovat stěhování a od 7. května 1946 zasedalo již ve zrekonstruované budově Peněžní a zbožní burzy. Od jara roku 1946 tedy Rudolfinum sloužilo jen a pouze kulturním účelům. Jeho jižní budova byla sídlem státního orchestru – České filharmonie, a o budovu severní se dělila Pražská konzervatoř s Hudební fakultou Akademie múzických umění (HAMU).

Jakmile byly uvolněny prostory, začalo plánování bohatého kulturního programu. Nejdůležitějším počinem bylo iniciování vzniku festivalu vážné hudby – Pražského jara, jehož zahajovací koncert proběhl 11. května 1946 pod taktovkou iniciátora celého projektu, tehdejšího šéfdirigenta České filharmonie, Rafaela Kubelíka. O další kulturní program se postaral mimo jiné i stát – Česká filharmonie jakožto státní orchestr během totalitních let koncertovala při takových příležitostech jako například 700. výročí hornictva či vzpomínkový večer k 26. výročí úmrtí V. I. Lenina. Obecně řečeno však filharmonie za totality zažívala úspěšná, produktivní léta, během nichž se etablovala jako orchestr vysoké umělecké úrovně, a to jak na domácích, tak i zahraničních prknech.¹⁰⁶

Takto dobrou reputaci si orchestr udržel do dnešních dní, i dnes si ho do Rudolfinu chodí poslechnout nespočet milovníků vážné hudby. Velká obliba vážné hudby dala také vzniknout dalšímu hudebnímu festivalu – od roku 2008 je v Rudolfinu pořádán kromě Pražského jara také festival Dvořákova Praha.

A pokud je člověk příznivcem spíše výtvarného či sochařského umění, i jemu má Rudolfinum co nabídnout. Od roku 1994, kdy byla dokončena generální rekonstrukce pod vedením Karla Pragera, sídlí v severní budově Galerie Rudolfinum. Jedná se o galerii, která nedisponuje vlastními sbírkami, nýbrž funguje na principu Kunsthalle. Bývají zde k vidění přibližně tři nebo čtyři výstavy ročně, při nichž je nejčastěji prezentováno současné umění, ať už se jedná o umění výtvarné, sochařské či fotografie nebo film.

---

¹⁰⁶ JARĚŠ, Jakub. Poválečný boj o Dům umělců. In *Chrám umění Rudolfinum*. Praha 2020. s. 398–406.

Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

BACHTÍK, Jakub, ed., DUCHEK, Lukáš, ed. a JAREŠ, Jakub, ed. *Chrám umění Rudolfinum*. 1. vyd. Praha: Česká filharmonie ve spolupráci s Národním památkovým ústavem a Národním technickým muzeem, 2020. 535 s. ISBN 978-80-906787-1-2.

BENEŠOVÁ, Marie a KSANDR, Karel. *Architekt Josef Zitek a pražské Rudolfinum*. Praha: Národní technické muzeum, 1995.

BOLEŠKA, Josef. *Česká filharmonie 1896-1906*. Praha: J. Boleška, 1906. 62 s.

BRANBERGER, Jan. *Konservatoř hudby v Praze: pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Praha: Konservatoř hudby, 1911. 305 s.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Josef Zitek: Národní divadlo a jeho tvůrce*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1983. 483 s.

ENGEL, Antonín. *Rudolfinum*. Praha: Jan Štenc, 1942–3. s. 107–120.

HOLZKNECHT, Václav. *Česká filharmonie: příběh orchestru*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. 172 s.

HRUBEŠ, Josef a HRUBEŠOVÁ, Eva. *Pražské domy vyprávějí--*. 2. vyd. Praha: Academia, 2000-2002. ISBN 80-200-0040-2.

HULÍKOVÁ, Veronika. *Rudolfinum – příběh soutěže*. Praha: Galerie České spořitelny, 2014. ISBN 978-80-260-8066-4.

KÁRNÝ, Miroslav, ed., KÁRNÁ, Margita, ed. a LORENCOVÁ, Eva, ed. *Tereziánské studie a dokumenty*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0682-6.

KOLÁČKOVÁ, Yveta a kol. *Česká filharmonie 100 plus 10*. 1. vyd. Praha: Academia, 2006. 271 s. ISBN 80-200-1422-5.

KRAMÁŘ, Vincenc. *Případ obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách*. Praha, 1928. 59 s.

KRTILOVÁ, Eva. *Architekt Josef Zitek*. 1. vyd. Praha: SNKLHU, 1954. 84 s.

KUBIČEK, Alois. *Josef Zitek*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1947. 73 s.

LÍBAL, Dobroslav a MUK, Jan. *Staré Město pražské: architektonický a urbanistický vývoj*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 539 s. ISBN 80-7106-167-0.

MATĚJČEK, Antonín. *Galerie v Rudolfině*. Praha: Spolek výtvarných umělců Mánes, 1913. 183 s.

NÁRODNÍ GALERIE. *Obrazárna v Čechách 1796-1918: katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvousetého výročí založení Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění: Praha [11.4.-30.6.] 1996*. Překlad Jan Valeška a Ivan Vomáčka. 1. vyd. Praha: Gallery, 1996. 278 s. ISBN 80-7035-106-3.

NOLL, Jindřich. *Josef Schulz: 1840-1917: Dům umělců Rudolfinum, červenec – září 1992*. Praha: Národní galerie, 1992. 41 s. ISBN 80-7035-036-9.

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 355 s. ISBN 80-7184-791-7.

POCHE, Emanuel et al. *Praha národního probuzení (čtvero knih o Praze): architektura, sochařství, malířství, užité umění*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1980. 497 s.

SEDLÁKOVÁ, Radomíra, ed. a KRAJČI, Petr, ed. *Antonín Engel 1879-1958: (architekt, urbanista, pedagog): výstava ke 120. výročí narození [Praha, 5. listopadu 1999 - 9. ledna 2000]*. 1. vyd. Praha: Národní galerie, 1999. 92 s. ISBN 80-7035-216-7.

VYBÍRAL, Jindřich. *Česká architektura na prahu moderní doby: devatenáct esejí o devatenáctém století*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. 331 s. ISBN 80-7203-475-8.

WEIL, Jiří. *Na střeše je Mendelssohn*. 4. vyd. Praha: Garamond, 2013. 263 s. ISBN 978-80-7407-157-7.

WIRTH, Zdeněk et al. *Umělecké poklady Čech: sbírka význačných děl výtvarného umění v Čechách od nejstarších dob do konce XIX. stol.* Překlad František Žákavec. Praha: nákladem Štencova grafického kabinetu, 1913–1915. 2 svazky.

Prameny

Národní archiv Praha (NAP), Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha, inv. č. 885, sign. 109-4/638, k. 42, Personální záležitosti SS – disciplinární stíhání J. Jaksche za opuštění automobilu K. H. Franka v Praze před Rudolfinem. [online]. [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=2249022a-4f2f-4624-9e39-72cea6b23e9f&scan=fb4dc822eae74746447790682349cecd>.

Zákon č. 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky ze dne 29. února 1920 [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html.

Zákon č. 37/1918 Sb. O prozatímní ústavě ze dne 13. listopadu 1918 [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html.

Stenoprotokoly: 1. schůze (26. května 1920) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1998 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

Stenoprotokoly: 1. schůze (27. května 1920) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

Stenoprotokoly: 1. schůze (27. května 1927) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

Stenoprotokoly: 2. schůze (30. listopadu 1938) [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/psse/stenprot/002schuz/s002001.htm>.

Periodika

Hudba: Česká filharmonie. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1896, **36**(1), 9. ISSN 1214-1240.

Národní shromáždění přesídí do Rudolfiny. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1919, **59**(88), 1. ISSN 1214-1240.

Projev zastupujícího říšského protektora při slavnostním státním aktu vrácení Rudolfiny původnímu určení. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo strany v Brně, 1941, **49**(532), 1. ISSN 1802-6265.

Slavnost v Rudolfině. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1885, **25**(38), 2. ISSN 1214-1240.

Akademické práce

KOBER, Jan. *Mezi místem, reprezentací a možnostmi: Hledání urbanistického umístění a architektury československé parlamentní budovy* [online]. 2015 [cit. 2023-04-01]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění. Vedoucí práce Švácha, Rostislav. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/83400>.

Internetové zdroje

Antonín Engel. *Biografický slovník českých zemí* [online]. 2020 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/ENGEL_Anton%C3%ADn_4.5.1879-12.10.1958.

Historie Knihovny UPM [online]. 2022 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://knihovna-upm.cz/historie/>.

Historie: Architektura od pánů Zítka a Schulze [online]. 2022 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

Historie: Když Evropa tančila valčík [online]. 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

Historie: Slavnostní otevření [online]. 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.rudolfinum.cz/historie/>.

O muzeu: Historie [online]. 2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.upm.cz/o-muzeu/>.

Z HISTORIE MUZEA: KAREL CHYTL [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.upm.cz/z-historie-muzea-karel-chytil/>.

ŽUPANIČ, Jan. *Zítek. Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.novanobilitas.eu/rod/zitek>.